

PAZAR ANALİZİ ÇALIŞMALARI

SABİT ŞEBEKEDİ ÇAĞRI SONLANDIRMA PAZARI

Kamuoyu Görüşlerini
İçeren Doküman

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU

Ağustos 2012, ANKARA

Ref: 2012.3.2

İÇİNDEKİLER

1	GİRİŞ.....	4
2	RAPOR KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEN HİZMET	7
2.1	Sabit Şebeke Mimarisi.....	8
2.2	Çağrı Sonlandırma Hizmeti	8
2.2.1	Yerel, Alan içi ve alan dışı, çağrı sonlandırma.....	10
2.3	Arabağlantı	12
2.3.1	IP arabağlantı	12
2.4	Rapor Kapsamında Değerlendirilen Hizmet.....	14
3	İLGİLİ PAZAR TANIMI.....	16
3.1	Pazar Yapısı.....	17
3.2	İlgili Ürün/Hizmet Pazarı	17
3.2.1	Talep yönlü ikame	18
3.2.2	Arz yönlü ikame	23
3.3	İlgili Coğrafi Pazar	26
4	İLGİLİ PAZARDA DÜZENLEME GEREKSİNİMİ	28
4.1	İlk Koşul	29
4.2	İkinci Koşul	30
4.3	Üçüncü Koşul	31
5	REKABET SEVİYESİNİN ANALİZİ.....	37
5.1	Pazar payı	37
5.2	Potansiyel rekabetin olmayışı.....	38
5.3	Dengeleyici alıcı gücü	38
5.4	Etkin pazar gücünün değerlendirilmesine yönelik sonuçlar.....	39
6	EPG'YE SAHİP İŞLETMECİYE GETİRİLECEK YÜKÜMLÜLÜKLER.....	41
6.1	Erişim ve Arabağlantı Yükümlülüğü.....	46
6.2	Ayırım Gözetmeme Yükümlülüğü	46
6.3	Şeffaflık Yükümlülüğü.....	48
6.4	Referans Erişim ve/veya Arabağlantı Tekliflerinin Yayımlanması Yükümlülüğü	50
6.5	Tarife Düzenlemelerine Tabi Olma Yükümlülüğü.....	52
6.6	Hesap Ayrımı ve Maliyet Muhasebesi Yükümlülüğü	53
6.7	Ortak Yerleşim Yükümlülüğü	54
7	SONUÇ.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1: Sabit Şebeke Mimarisi .....</i>	8
<i>Şekil 2 Sabit=>Sabit Çağrı Sonlandırma.....</i>	9
<i>Şekil 3 Mobil=>Sabit Çağrı Sonlandırma .....</i>	9
<i>Şekil 5 Alan içi ve Alan dışı Çağrı Sonlandırma Ücretleri .....</i>	11
<i>Şekil 6 Türk Telekom çağrı trafiği.....</i>	44
<i>Şekil 7 Türk Telekom – STH Arama Hizmeti Gelirlerine Göre Pazar Payı .....</i>	44
<i>Şekil 8 Türk Telekom – STH Sabit Çağrı Başlatma Toplam Trafiğine Göre Pazar Payları.....</i>	45

1 GİRİŞ

Ülkemiz elektronik haberleşme sektöründe etkin rekabetin tesisi ve korunması amacıyla ilgili elektronik haberleşme pazarlarına¹ yönelik pazar analizlerinin yapılması ve bu pazarlardaki etkin piyasa gücüne (EPG) sahip işletmecilerin belirlenerek bir takım yükümlülüklerle tabi kılınması mevzuatın bir gereğidir.

İlki 2005 yılında gerçekleştirilmiş olan sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarının tanımlanması ve bu pazarda EPG'ye sahip işletmecilerin belirlenmesine ilişkin çalışmanın neticesinde Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom) EPG'ye sahip işletmeci olarak belirlenmiş ve bu karar 17.03.2006 tarih ve 26111 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilmiştir. Sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin ikinci tur pazar analizi ise 01.09.2009 tarih ve 27336 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Elektronik Haberleşme Sektöründe Etkin Piyasa Gücüne Sahip İşletmeciler ile Bu İşletmecilere Getirilecek Yükümlülüklerin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik (EPG Yönetmeliği)'in 6'ncı maddesinde yer alan "*Kurum tarafından pazar analizleri en az üç yılda bir yapılır.*" hükmü çerçevesinde yürütülmüş ve bu doğrultuda 2009 yılında sabit şebekede çağrı sonlandırma pazar analizi gerçekleştirilmiştir.

Kurumumuz tarafından söz konusu pazara ilişkin gerçekleştirilen ve hâlihazırda yürürlükte olan ikinci tur pazar analizi neticesinde alınan 08.12.2009 tarihli ve 2009/DK-10/624 sayılı Kurul Kararı ile Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom) ve Kurumumuz tarafından kendisine numara tahsis edilen STH işletmecileri bu pazarda EPG'ye sahip işletmeci olarak belirlenmiş olup;

Türk Telekom;

- Arabağlantı sağlama,
- Ayrım gözetmeme,
- Şeffaflık,
- Referans erişim ve/veya arabağlantı teklifleri hazırlama ve yayımlama,
- Tarife kontrolüne (maliyet esaslı tarife) tabi olma ile
- Hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi
- Ortak yerleşim

yükümlülüklerine, Kurum tarafından kendisine numara tahsis edilen STH işletmecileri ise

---

¹ Rapor kapsamında geçen "pazar" ve "piyasa" kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır.

- Arabağlantı sağlama
- Ayrım gözetmeme,
- Şeffaflık

yükümlülüklerine tâbi kılınmıştır.

Sabit şebekede çağrı sonlandırma piyasasına ilişkin pazar analizi çalışmasının üçüncüsü ise işbu doküman kapsamında başlatılmıştır. EPG Yönetmeliğinin 6'ncı maddesinin birinci fıkrası hükmü çerçevesinde hazırlanan kamuoyu görüşü alınmasına yönelik işbu doküman kapsamında sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına yönelik ilgili pazar tanımı, düzenleme gereksinimi analizi, rekabet seviyesi analizi ile bu pazarda EPG'ye sahip olduğu tespit edilen işletmecilere ve bu işletmecilere getirilmesi gerekli olduğu değerlendirilen yükümlülüklerle ilişkin Kurumumuz görüşlerine yer verilmektedir. Kamuoyu görüşünün alınmasına ilişkin süreç .../010/2012 tarihinde başlayacak olup, bu dokümanda yer alan değerlendirmelere yönelik görüş ve önerilerinizin .../10/2012 tarihine kadar “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Yeşilırmak Sokak, No:16, 06430 Demirtepe, Ankara” adresine ve ayrıca mozek@btk.gov.tr, cyanik@btk.gov.tr, mileri@btk.gov.tr e-posta adreslerine iletilmesi gerekmektedir.

Yapılan değerlendirmelerle ilgili olarak her türlü görüş ve öneriye açık olunmakla birlikte, pazar analizi çalışmalarında geri dönüşlerden azami şekilde istifade edilebilmesi için her bir görüş veya önerinin dokümanda yer alan ilgili soru numarası referans gösterilerek gerekçeleri ile birlikte yazılması gerekmektedir. Görüş ve önerilerin gerekçeli bir şekilde sunulması büyük önem arz etmekte olup, gerekçesiz olarak sunulan görüş veya önerilerin dikkate alınmaması söz konusu olabilecektir.

Soruların cevaplanması aşamasında karşılaşılabilecek tereddütlerin açığa kavuşturulması için aşağıda irtibat bilgileri yer alan personel ile irtibat kurulabilir.

	Telefon	Faks	E-posta
M. Esad ÖZEK	0 312 294 71 19	0 312 294 71 65	mozek@btk.gov.tr
Cemil YANIK	0 312 294 74 22	0 312 294 71 65	cyanik@btk.gov.tr
Mehmet İLERİ	0 312 294 70 65	0 312 294 71 65	mileri@btk.gov.tr

İşbu dokümana ilişkin olarak kamuoyundan alınacak yorum ve öneriler Kurumumuz internet sitesinde yayımlanabilecektir. Bu bakımdan, gönderilecek cevaplarda tarafların gizli kalmasını istedikleri ticari sır niteliğindeki kısımların da ayrıca belirtilmesi gerekmektedir.

Alınan görüş ve önerilerin değerlendirilmesini müteakip Kurumumuz, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin işbu dokümanı gözden geçirecek ve kamuoyu görüşlerini içeren bir pazar analizi dokümanı yayınlayacaktır. İdari işlemlerin açıklığı ve şeffaflık ilkesi gereği, söz konusu dokümanda görüş gönderen tarafların isimleri de yer alacaktır.

Kamuoyu görüşünün alınmasına ilişkin bu dokümanın ilerleyen bölümlerinde aşağıda yer alan konulara değinilmektedir:

- 2. Bölüm’de Kurumumuzun sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetinin kapsamı ve tanımı ile ilgili değerlendirmeleri yer almaktadır.
- 3. Bölüm’de sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetine ilişkin ilgili pazar hakkında Kurumumuz görüşleri yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde, pazar tanımlaması prosedürü hakkında genel bilgiler verilmekte olup konuya ilişkin talep ve arz yönlü değerlendirmeler yapılmaktadır.
- 4. Bölüm’de sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında düzenleme gereksinimine ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.
- 5. Bölüm’de Kurumumuzun ilgili pazarın analiz edilmesine yönelik yaklaşımları ve söz konusu pazarda etkin rekabetin bulunup bulunmadığına ilişkin görüşleri yer almaktadır.
- 6. Bölüm’de sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG’ye sahip işletmecilere getirilecek yükümlülükler belirtilmektedir.
- 7. Bölüm’de ise sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG’ye sahip olduğu tespit edilen işletmeciye getirilmesi teklif edilen yükümlülükler yer verilmektedir.
- Dokümanın EK’inde, kamuoyu görüşlerinin alınmasına ilişkin soruların listesi bulunmaktadır.

2 RAPOR KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEN HİZMET

Avrupa Komisyonu'nun (Komisyon) 2003 yılında yayımlanan Tavsiye Kararında¹ 9 no'lu pazar "Sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarı" olarak tanımlanmaktaydı. 2007 yılında yayımlanan yeni Tavsiye Kararında² söz konusu tanım değiştirilmemiştir.

Haberleşme hizmetinin gerçekleştirilmesi için işletmeciler tarafından müşterilere sunulan hizmetler, trafiğin birden fazla şebeke üzerinden geçmesini gerektirebilmektedir. Dolayısıyla farklı şebekeler arasında trafiğin taşınabilmesi için işletmecilerin birbirlerinden çağrı başlatma, çağrı taşıma ve çağrı sonlandırma hizmeti satın almalarına ihtiyaç duyulabilmektedir. İşbu dokümanda söz konusu hizmetlerden sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti incelenecek olup, müteakiben anılan hizmete ilişkin ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmeciler ile bu işletmecilere getirilecek yükümlülükler tespit edilecektir.

Sabit şebekede gündeme gelen söz konusu şebeke erişim hizmetleri, farklı şebekelere bağlı kullanıcılar arasında iletişim sağlanması amacı ile işletmecilerin birbirlerinden aldıkları hizmetleri ifade etmektedir. Söz konusu hizmetler, perakende müşteriler yerine, işletmecilerin birbirlerine sundukları hizmetler olması nedeni ile "toptan hizmetler" olarak tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla çağrı sonlandırma hizmeti işletmecilerin birbirlerine sundukları hizmetler olduğu için toptan seviyede başlı başına bir hizmet olarak ortaya çıkmaktadır. Son kullanıcılara sunulan elektronik haberleşme hizmetleri açısından çağrı sonlandırma hizmeti bir toptan girdi niteliğindedir. Bu nedenle sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarı perakende seviyedeki sabit pazarların bir üst pazarı niteliğindedir³.

Perakende müşterilere yönelik hizmetler, bir veya daha fazla toptan hizmeti ve trafiğin birden fazla şebeke üzerinden geçmesini gerekli kılabilir. Bir başka deyişle, toptan

---

¹ Commission Recommendation of 11 February 2003 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services 2003/311/EC

² Commission Recommendation of 17 December 2007 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services 2007/879/EC

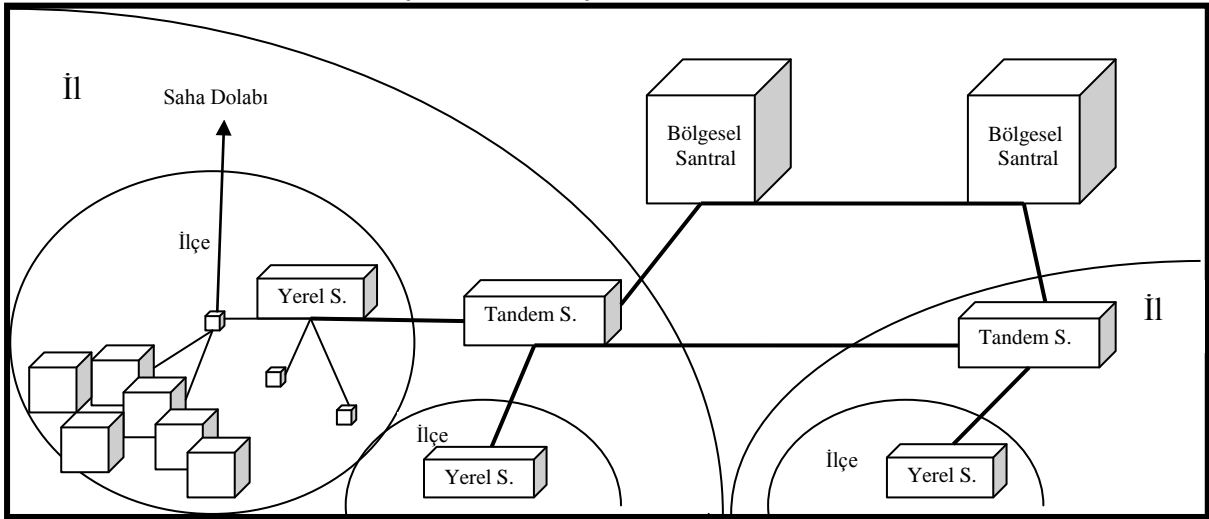
³ Sabit telefon hizmetlerine ilişkin perakende seviyede pazarlar sabit şebeke üzerinden arama pazarları ve sabit telefon şebekesine erişim pazarı başlıkları altında Kurumumuz tarafından analiz edilmiş olup, sabit şebeke üzerinden arama pazarlarına ilişkin 08.12.2009 tarih ve 2009/DK-10/625 sayılı Kurul Kararı ile ve sabit telefon şebekesine erişim pazarına ilişkin 16.12.2009 tarih ve 2009/DK-10/659 sayılı Kurul Kararı ile Türk Telekom ilgili pazarlarda EPG'ye sahip işletmeci olarak ilan edilmiştir.

çağrı sonlandırma hizmetinin mevcut olmadığı bir pazarda kullanıcılar sadece kendilerinin bağlı olduğu şebekede bulunan kullanıcılar ile görüşme yapmak durumunda kalacak ve bu durum tüketicilerin seçme hakkı ve refahı açısından olumsuz etkiler doğurarak rekabetin gelişimini engelleyecektir. Özellikle işletmecilerin şebeke büyüklüğü ve abone sayılarının paralellik arz etmediği durumlarda, işletmecilerin kendi aralarında rekabet edebilmeleri için şebekeler arasında arabağlantının önemi ve rolü belirleyici niteliktedir.

2.1 Sabit Şebeke Mimarisi

Sabit elektronik haberleşme şebekesinin, teorik olarak bölgesel santrallerin tandem santrallere, tandem santrallerin yerel santrallere ve yerel santrallerin son kullanıcıya bağlantı sağlayacak şekilde hiyerarşik bir yapısı bulunmaktadır. Söz konusu yapı, bakır şebeke mimarisinde yerleşik işletmecinin kurulu şebeke yapısıdır (Şekil-1).

Şekil 1: Sabit Şebeke Mimarisi

Yerel santraller, işletmeci ile arabağlantı sağlanan bir hizmet sahasında (repartitör) ve söz konusu hizmet sahasına bağlı uzak hat birimlerinde çalışan prefiksleri içeren bölgeyi ifade etmektedir.

2.2 Çağrı Sonlandırma Hizmeti

Sabit telefon hizmeti, işletmecilere ait her türlü sabit elektronik haberleşme şebekesi ve altyapısı üzerinden her türlü teknolojiyi kullanarak kullanıcılara il içi, iller arası ve/veya uluslararası telefon hizmeti dâhil olmak üzere temel ve katma değerli telefon hizmetlerinin¹

¹ Katma değerli elektronik haberleşme hizmetleri, 28/05/2009 tarih ve 27241 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği’nin 23.09.2011 ve 28063 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 2’nci maddesi ile değişik 4’üncü maddesinin (p) bendinde;

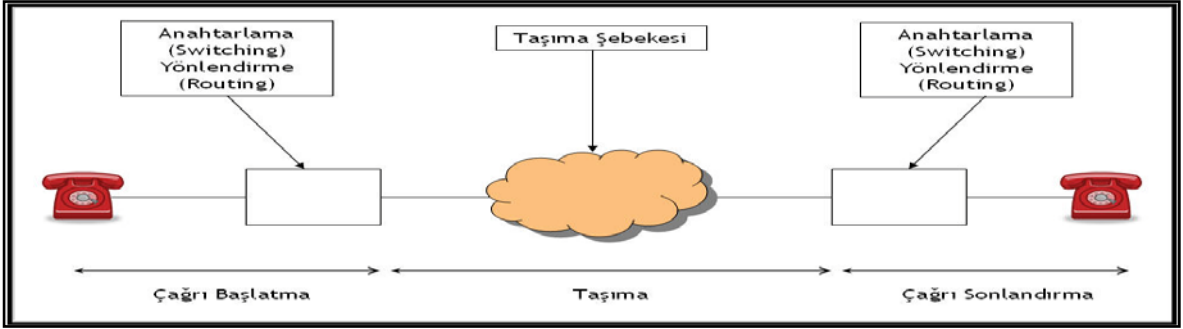

sunulmasıdır.

Sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti; Şekil 2 ile Şekil 3 kapsamında gösterilmektedir.

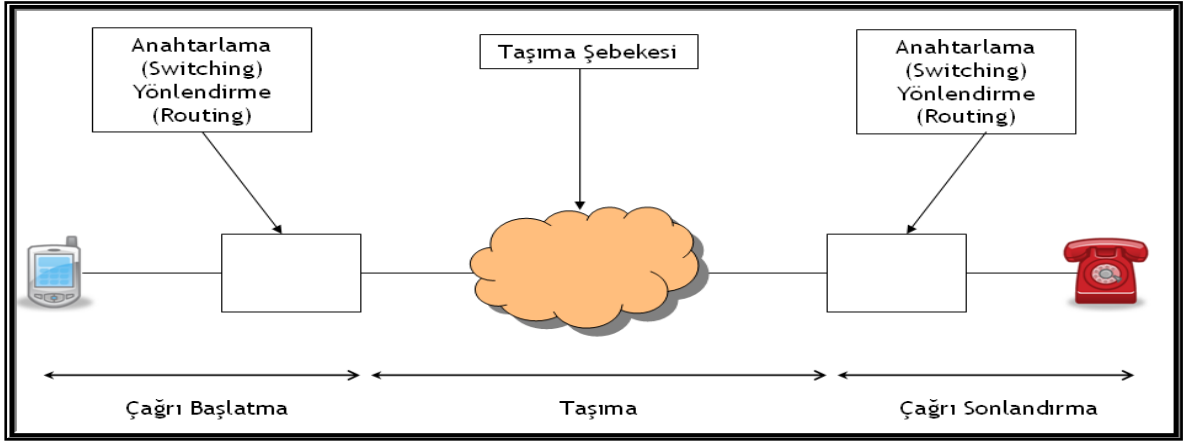
- Sabit şebekeler arası çağrılar (sabit=>sabit, Şekil-2)

Şekil 2 Sabit=>Sabit Çağrı Sonlandırma

- Mobil şebekelerden sabit şebekelere doğru çağrılar (mobil=>sabit, Şekil-3).

Şekil 3 Mobil=>Sabit Çağrı Sonlandırma

Şekil 2 ile Şekil 3'te gösterilen temel trafik akışları çerçevesinde günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişimiyle beraber, çağrı başlatma ve taşıma süreçlerinde mobil, uydu, kablo platform vb. çeşitli teknolojilerin uygulandığı şebeke bileşenleri kullanılabilir. Bu kapsamda, "sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti", çağrının başlatıldığı ve taşındığı

"içeriği, kodu, protokolü veya benzer hususları üzerinde bilgisayar işlemleriyle veya başka surette işlem yaparak aboneye/kullanıcıya ek, farklı ya da yeniden yapılandırılmış bir ses veya veri ileten ya da eğlence, oylama, yarışma, katılım, bilgi verme, cinsel içerik veya benzeri amaçlı içeriklere erişimi sağlayan elektronik haberleşme hizmetlerini" ifade etmektedir.

şebekelere bakılmaksızın teknoloji bağımsız olarak sabit şebekede sonlandırılmak üzere teslim edilen çağrılar için sunulmaktadır.

Söz konusu çağrılara ilişkin çağrı sonlandırma hizmeti, çağrının anahtarlama/yönlendirme noktasından teslim alınarak son kullanıcı yerleşim yerinde yer alan şebeke sonlanma noktasına (müşteri ekipmanı) kadar taşınması ve çağrının şebeke sonlanma noktasında sonlandırılmasıdır. Sabit veya mobil şebekeden başlatılan ve sabit şebekede bulunan bir telefona doğru yapılan herhangi bir çağrı, çağrıyı başlatan işletmecinin şebekesinden çağrıyı sonlandıran işletmecinin şebekesine geçmektedir.

Çağrı sonlandırma hizmeti, işletmecilerin birbirlerine sunmuş oldukları bir hizmet olduğu için toptan bir hizmettir. Sonlandırma hizmetleri için pazar tanımı yapılırken ülkemizde geçerli olan Arayan Taraf Öder (ATÖ, Calling Party Pays) prensibi göz önünde bulundurulmaktadır. Buna göre, çağrıyı başlatan tarafın çağrının tüm maliyetini karşılaması söz konusu olmaktadır. Çağrıyı başlatan işletmeci, sabit çağrı sonlandırma ücretini bir maliyet olarak görüp bu maliyeti kendi abonelerinin perakende ücretlerine yansıtmaktadır.

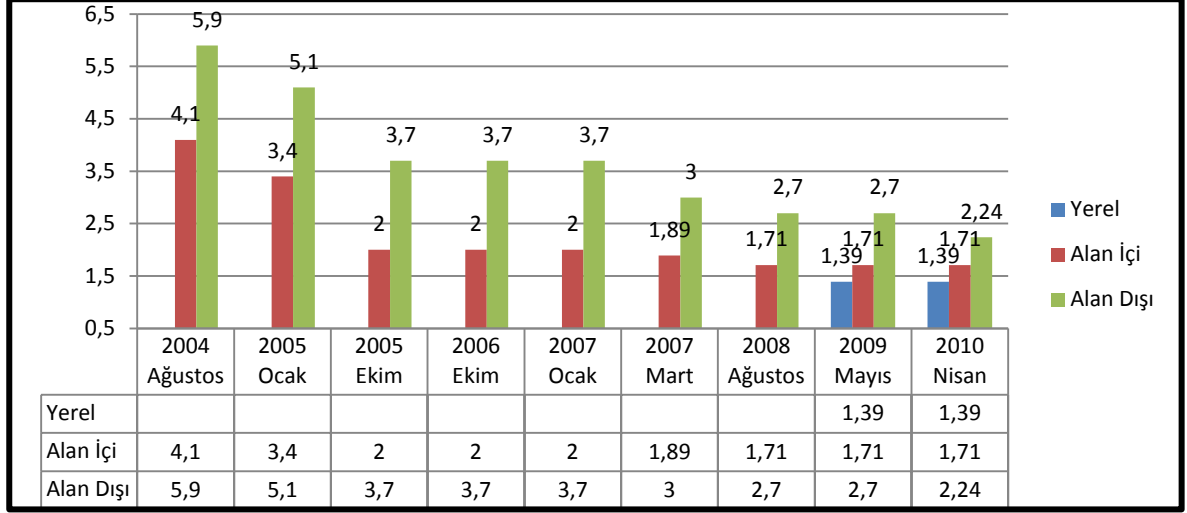
2.2.1 Yerel, Alan içi ve alan dışı, çağrı sonlandırma

Ülkemizde, sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti, sabit telefon hizmeti sunan işletmecinin çağrıyı kendi şebekesine teslim eden işletmeciyi ücretlendirmesi yoluyla verilmektedir. Bu noktada, ücretlendirmede “alan içi”, “alan dışı” ve “yerel” (lokal) çağrı sonlandırma ayrımı yapılmaktadır. Alan içi çağrı sonlandırma, aranan numara ile arabağlantı noktasının aynı alan kodu içinde yer aldığı durumlar için geçerlidir. Alan dışı çağrı sonlandırma ise, aranan numara ile arabağlantı noktasının farklı alan kodlarına sahip olduğu durumlarda gerçekleşmektedir. Yerel çağrı sonlandırmada ise, işletmeci şebekesinden gelen çağrıların işletmeci ile arabağlantı yapılan bir hizmet sahasında (repartitör) çalışan prefikslere veya söz konusu hizmet sahasına bağlı uzak hat birimlerinde çalışan prefikslere teslim edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu üç durum için gündeme gelen çağrı sonlandırma ücretleri farklılık arz etmektedir.

Özetlemek gerekirse yerel bir santrale bağlı olan abonelere yapılan aramalarda söz konusu çağrı anılan santralde teslim ediliyorsa ücretlendirme “yerel”, aynı il içinde ancak abonelerinin bağlı olduğu yerel santralden farklı bir santralde teslim edilmesi halinde ücretlendirme alan içi ve çağrının abonelerinin bulunduğu ilden farklı bir ilde yer alan santrale teslim edilmesi durumunda alan dışı ücretlendirme yapılmaktadır.

Aşağıdaki şekilde Türk Telekom'un alan içi ve alan dışı çağrı sonlandırma ücretleri yıllar itibarıyla gösterilmektedir¹.

Şekil 4 Alan içi ve Alan dışı Çağrı Sonlandırma Ücretleri

Kurumumuzca yapılan düzenlemeler ile Türk Telekom'un çağrı sonlandırma ücretlerinde 2004 yılından bugüne alan içinde %65, alan dışında ise %60 dolaylarında düşüş yaşanmıştır.

Ayrıca 2009 yılında STH çağrı sonlandırma ücretlerinin belirlenmesi'ne ilişkin olarak alınan 26.08.2009 tarih ve 2009/DK-07/440 sayılı Kurul Kararı ile STH işletmecilerinden çağrı sonlandırma hizmeti alacak işletmecilere STH işletmecileri tarafından sunulan çağrı sonlandırma hizmetine karşılık olarak; konuya ilişkin yapılan müzakerelerden bir sonuç alınamaması halinde uygulanacak STH Şebekelerinde Çağrı Sonlandırma Ücret Tarifesi vergiler hariç 3,20 Kr/dk olarak belirlenmiştir.

Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliğinin 28.05.2009 tarih ve 27241 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesini müteakiben, daha önceden rekabete açılmış bulunan şehirlerarası ve uluslararası ses hizmetlerinin yanı sıra şehir içi ses hizmetleri de rekabete açılmıştır. STH işletmecilerinin şehir içi ses hizmetlerini sunabilecek olması Türk Telekom ile sadece iki kademedeki gerçekleşebilmekte olan arabağlantı abonelere daha yakın noktalardan gerçekleştirilmesini sağlayacak düzenlemenin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, birçok ülkede mevcut bulunan yerel kademedeki arabağlantı uygulamasına ilişkin teknik, idari ve ekonomik koşullara 2009 yılı içerisinde Türk Telekom Referans Arabağlantı Teklifi'nde yer verilmiş ve bu kapsamda "Yerel Kademedeki Çağrı

¹ Türk Telekom'un yerel çağrı sonlandırma uygulamasına ilişkin istatistik bulunmamaktadır.

Sonlandırma'ya ilişkin ücret tarifesi, Mayıs 2009'da Kurumumuzca onaylanan arabağlantı ücret tarifeleri dâhilinde yürürlüğe girmiştir.

2.3 Arabağlantı

Herhangi bir elektronik haberleşme şebekesine bağlı olan bir kullanıcının diğer elektronik haberleşme şebekelerine bağlı kullanıcılar ile iletişim kurabilmesi için söz konusu iki şebekenin birbirleri ile arabağlantı sağlaması gerekmektedir. Bu sağlanmadığı zaman bir işletmecinin abonesinin, diğer işletmecinin abonesiyle haberleşebilmesi mümkün değildir.

05.11.2008 tarih ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu (EHK)'nda 'arabağlantı' kavramı, *"bir işletmecinin kullanıcılarının aynı veya diğer bir işletmecinin kullanıcılarıyla irtibatının veya başka bir işletmeci tarafından sunulan hizmetlere erişiminin sağlanmasını teminen aynı veya farklı bir işletmeci tarafından kullanılan elektronik haberleşme şebekelerinin birbirlerine fiziksel ve mantıksal olarak bağlantısı"* olarak tanımlanmaktadır. Arabağlantı hizmeti, çağrı başlatma, çağrı sonlandırma ve çağrı taşıma amaçları ile yapılabilmektedir.

Çağrı sonlandırma hizmetinin verilebilmesini teminen gerekli şebekeler arası arabağlantının sağlanmasının önemi, özellikle elektronik haberleşme şebekeleri üzerinden sunulan hizmetlerde arayan taraf öder prensibinin¹ genel kabul görmesi ile ortaya çıkmaktadır. Arabağlantı hizmetleri kapsamında bir işletmecinin diğer bir işletmecinin şebekesine bağlı kullanıcılara ulaşmak üzere ilettiği çağrının söz konusu işletmecinin şebekesine teslim edildiği ana kadarki süreçte sahip olduğu kontrol, çağrıların işletmecinin şebekesine teslim edildiği noktadan itibaren söz konusu işletmecinin eline geçmektedir. Dolayısıyla, arayan taraf öder prensibi gereğince çağrıyı sonlandıran işletmeci çağrının kendi şebekesinde tam ve güvenilir bir şekilde tamamlanabilmesi, başka bir ifadeyle çağrının kendi kullanıcılarına/abonesine iletilmesi karşılığında çağrıyı gönderen/başlatan taraftan sonlandırma ücreti almaktadır. Bu nedenle arabağlantı hizmeti, çağrı sonlandırma hizmetinin diğer işletmecilere sunulabilmesi için zorunlu bir hizmettir.

2.3.1 IP arabağlantı

Mevcut sabit şebeke mimarisi devre anahtarlama esasına göre çalışmaktadır. Kamu sabit telefon şebekesinde (Public Switched Telephone Network, PSTN) geleneksel zaman bölmeli çoklama (Time Division Multiplexing, TDM) kullanılmakta olup, arayan ve aranan taraf

---

¹ Calling party pays (CPP)

arasında görüşmenin gerçekleşmesi için fiziksel bir hat tahsis edilmektedir. Fiziksel devre tahsisi nedeni ile çağrının geçtiği güzergah üzerindeki kapasite ve tahsisli hat gibi bilgiler merkezi hiyerarşiye göre tutulmaktadır. bunun yanında arabağlantı noktalarında kullanılan cihazlar devre anahtarlamalı esasına uygun olarak seçilmektedir.

Teknolojik değişimlerin sonucu olarak, sabit şebekelerde, devre anahtarlamalı şebekeler yerlerini paket anahtarlama esasına göre çalışan yeni nesil şebekelere (YNŞ) bırakmaktadır. Paket anahtarlamalı şebekelerde çağrının sonlandırılması için fiziksel devre tahsisine gerek bulunmamaktadır. Dolayısıyla her çağrı için bir hat tahsis edilmemekte ve tahsis işlemi için mevcut ve tahsis edilmiş hat sayısı gibi bilgilerin tutulmasına gerek duyulmamaktadır. Bu nedenle sabit çağrının geçtiği her hangi bir şebekenin diğer şebekeler hakkında bilgi sahibi olmasına gerek bulunmadığından şebekelerin birbirleri hakkında bilgi sahibi olduğu merkezi hiyerarşi yapısına gerek yoktur. Bu ise işletim maliyetlerinde büyük tasarruf sağladığı gibi, şebekenin esnekliğini de artırmaktadır.

Geleneksel TDM arabağlantı durumunda VoIP çağrılarının şebekeler arasındaki teslimi söz konusu çağrıların ortam arageçidi (media gateway) olarak adlandırılan cihazlar yolu ile paket anahtarlamalı sistemden TDM'ye çevrilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında IP sonlandırma yapılabilmesi, teslim alınan çağrının IP şebeke üzerinden son kullanıcıya uygun son kullanıcı cihazları üzerinden ulaştırılması ile mümkün olabilecektir.

YNŞ'lerin ülkemizde henüz yeterince yaygınlaşmadığı düşünülmekte olup, bu hususa ilişkin olarak Kurumumuz tarafından 03.11.2011 tarih ve 2011/DK-10/511 sayılı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu Kararı (511 sayılı Kurul Kararı) ile elektronik haberleşme sektöründe yeni yatırımların, teknoloji gelişiminin ve üretiminin özendirilmesi ile bu kapsamda yeni gelişmekte olan fiber internet erişimi hizmetlerinin yaygınlaşmasının teşviki ve altyapı eksenli rekabetin gelişmesini teminen beş (5) yıl boyunca veya fiber internet abonelerinin sabit genişbant aboneleri içindeki oranı %25 mertebesine ulaşana kadar fibere erişim hizmetlerinin (Eve/Binaya kadar fiber) pazar analizi sürecine dâhil edilmemesi hususlarına karar verilmiştir. Söz konusu karar ile YNŞ önündeki yatırım engellerinin kaldırılması ve yaygınlığı kısıtlı olan bir şebekeye yaygınlık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle fibere erişim hizmetleri pazar analizi sürecine dahil edilmemekle birlikte; sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin olarak işletmecilerin santrallerinde yapılacak IP arabağlantı hususunun bu kapsamda bulunmadığı değerlendirilmektedir.

2.4 Rapor Kapsamında Değerlendirilen Hizmet

Bu inceleme içinde değerlendirmeye alınan hizmet, sabit şebekelerde çağrı sonlandırma hizmetidir.

Soru 1

Rapor kapsamında değerlendirilen hizmete ilişkin Kurum görüşlerine katılıyor musunuz? Görüşünüzü gerekçeleriyle birlikte ifade ediniz.

Soru 1'e ilişkin görüşler:

Netgsm tarafından gönderilen görüşte; işletmecilerin santrallerinde yapılacak IP arabağlantı hususunun RAT kapsamına alınması gerektiği, Türk Telekom'un eski yapısı hariç tüm işletmecilerin IP tabanlı SIP santral yapısı üzerinden hizmet verdiği, bu nedenle raporda yer verilen IP şebekelerinin ülkemizde yeterince yaygınlaşmadığı yönündeki ifadelerle katılmadıkları, bu bölümde yapılan açıklamaların aksine bölüm sonunda verilen "*sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin olarak işletmecilerin santrallerinde yapılacak IP arabağlantı hususunun bu kapsamda bulunmadığı değerlendirilmektedir*" ifadesinin Türkiye'nin haberleşmede teknolojinin gerisinde kalınmasına neden olacağı rapor kapsamında Kurumumuzca da kabul edilmiş olduğu belirtilmektedir. Bu yönde Netgsm tarafından devre anahtarlama şebekelerin yerini yeni nesil şebekelere hızla bırakmakta olması ve Referans Arabağlantı Teklifi'nin 3 yıl sonra tekrar ele alınacak olması hususlarının teknolojiye 3 yıl bekleme anlamına geleceği, bu durumun Türk Telekom'un ilgili pazarda tekelinin devam etmesini sağlayan sonuçlar doğurduğu ifade edilmektedir.

TELKODER tarafından gönderilen görüşte; Kurumumuzca ifade edilen görüşlere iştirak edildiği, ancak 511 sayılı Kurul Kararının yürürlükten kaldırılması gerektiği, bununla birlikte söz konusu Kurul Kararı'nın "Sabit şebekede Çağrı Sonlandırma Piyasası"ni kapsamadığı konusunda Kurumumuz ile aynı görüşte oldukları ifade edilmektedir. Bunun yanında alan içi çağrı sonlandırma ücretlerinde Ağustos 2008 tarihinden bu yana, alan dışı çağrı sonlandırma ücretlerinde Nisan 2010 tarihinden bu yana ve yerel arabağlantı ücretlerinde ise Mayıs 2009 tarihinden bu yana indirim yapılmadığı, AB ortalamaları ile paralel olarak Türk Telekom arabağlantı ücretlerinin %20 civarında düşürülmesi gerektiği

ifade edilmektedir.

Soru 1'e ilişkin değerlendirmeler:

Kurumumuz tarafından yürütülen pazar analizi çalışmalarının amacı EHK'nin 6'ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtildiği gibi elektronik haberleşme sektöründe; rekabeti tesis etmeye ve korunmasına, rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı uygulamaların giderilmesine yönelik düzenlemelerin yapılmasıdır. Başka bir deyişle elektronik haberleşme sektöründe rekabetin tesisini engelleyebilecek darboğazların varlığı veya rekabet aksaklıklarının bulunması halinde, söz konusu rekabet problemlerinin giderilmesi için öncül düzenlemeye gereksinimi duyulabilecektir. Bu kapsamda ilgili hizmetlere yönelik olarak tanımlanan her bir pazar için başvurulacak üçlü kriter testinin sağlanması durumunda söz konusu pazara ilişkin olarak yapılacak rekabet seviyesi analizi ile pazardaki etkin piyasa gücüne (EPG) sahip işletmeciler belirlenmekte ve ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere amaca uygun, orantılı ve sorunun kaynağına yönelik yükümlülükler getirilerek rekabet aksaklıklarının giderilmesine çalışılmaktadır. Burada EHK tarafından kabul edilen kavram etkin rekabetin tesisidir. Etkin rekabet ise Pazar Analizi Yönetmeliği'nin 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında *“İlgili pazarda faaliyet gösteren bir veya birden çok işletmecinin ayrı ayrı etkin piyasa gücüne sahip olması ve/veya birden fazla işletmecinin birlikte etkin piyasa gücüne sahip olması durumunda bu pazarda etkin rekabetin bulunmadığı kabul edilir.”* ifadelerine yer verilerek tanımlanmıştır. buna göre etkin rekabet ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecinin bulunmadığı durumu ifade etmektedir.

Bu kapsamda sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin yapılan değerlendirmelerde sabit çağrılar iş bu doküman kapsamında değerlendirilmiştir. Bunun yanında rapor kapsamında IP arabağlantı hususunun 511 sayılı Kurul Kararı kapsamında bulunmadığı değerlendirilmelerine yer verilmiştir.

Ülkemiz uygulamasında çağrı sonlandırma ücretleri, pazar analizlerinde öngörülen hukuki çerçeveye uygun olarak ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip olduğu tespit edilen işletmeciler bakımından geçerli olmak üzere ayrı ve müteakip bir idari işlemle belirlenmektedir.

3 İLGİLİ PAZAR TANIMI

İlgili pazarın tanımlanması, rekabetçi kısıtların sistematik biçimde ifade edilmesi ve pazar analizi sürecinde yer alan sonraki aşamalara temel teşkil etmesi açısından önem taşımaktadır.

EHK'nin 3'üncü maddesinde ve EPG Yönetmeliğinin 4'üncü maddesinde "ilgili pazar", "ülkenin tümünde veya bir bölümünde sunulmakta olan belirli bir elektronik haberleşme hizmeti ve onunla yüksek derecede ikame edilebilen diğer elektronik haberleşme hizmetlerinden oluşan pazar" olarak tanımlanmaktadır. Bu itibarla ilgili pazarın, hem coğrafi boyut (ilgili coğrafi pazar) hem de söz konusu pazarı teşkil edebilecek ürün/hizmetlerin (ilgili ürün pazarı) ikame edilebilirliği temelinde tanımlanması gerekmektedir.

İkame edilebilirlik, üreticilere veya tüketicilere göre ürünlerin birbirlerinin yerine geçebilmelerinin ölçütüdür. Bu kapsamda, ilgili pazarın tanımlanmasında öncelikle talep ve arz yönlü ikame olanakları incelenmektedir. Bilindiği gibi talep yönlü ikame, son kullanıcıların diğer ikame ürünlere yönelmesi ile oluşmaktadır. Benzer bir yöntem coğrafi sınırların belirlenmesinde de kullanılmaktadır. Pazar sınırları son kullanıcıların yakın ikame ürünlere ulaşabileceği coğrafi alanları içerecek şekilde genişletilmektedir.

Arz yönlü ikamede ise ilgili ürünü veya bu ürüne ikame edilebilecek bir başka ürünü üreten ya da üretim olanaklarını kolaylıkla bu ürünleri üretme olanağına sahip işletmecilerin bulunup bulunmadığı değerlendirilmektedir. Diğer bir deyişle, ele alınan ürün ya da hizmetler ile ilgili olarak mevcut veya potansiyel işletmecilerin üretim yapılarını kısa dönemde söz konusu hizmetleri üretecek şekilde değiştirip değiştiremeyeceği veya bu işletmecilerin büyük ek maliyetler altında kalmadan söz konusu ürün ve hizmetleri sunup sunamayacağı incelenmektedir.

Arz ve talep ikamesinin değerlendirilmesi aşamasında, uygulanabilir olduğu durumlarda varsayımsal tekel testi de dâhil olmak üzere, çeşitli yöntemler göz önünde bulundurulmaktadır. Varsayımsal tekel testi kapsamında, varsayımsal tekel niteliğindeki bir işletmecinin "geçici olmayan, küçük fakat belirgin bir fiyat artışı"¹ uygulamasına karşın, kârlılığını engelleyecek derecede satışları düşmeyen ürün veya hizmetin, ilgili diğer ürün ve

---

¹ İngilizce karşılığı "Small but Significant and Non-transitory Increase in Price (SSNIP)" olan varsayımsal tekel testi kapsamında genellikle yüzde beş ile on arasındaki fiyat artışları ifade edilmektedir.

hizmetler karşısında ikame ürün veya hizmet niteliği taşınamaması dolayısıyla ayrı bir pazar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer tüm iktisadi varsayımlar gibi oldukça idealize edilmiş koşulları sembolize eden varsayımsal tekel testi, sonuçları itibariyle incelemeye konu olan ilişkilerin hangi temelde işlediğini göstermesi açısından pratikte uygulanabilir bir ölçüt olarak değerlendirilebilir¹.

3.1 Pazar Yapısı

Türkiye genelinde sabit telefon altyapısına sahip tek işletmeci Türk Telekom'dur. Türk Telekom'un 2012 yılı Haziran ayı verilerine göre 14.47 milyon sabit telefon abonesi bulunmaktadır. 2012 yılı Haziran ayı itibarıyla 190 adet (47 bildirim sahibi ve 143 kullanım hakkı sahibi) sabit telefon hizmeti (STH) sunmak üzere yetkilendirilmiş işletmeci bulunmaktadır. Kurumumuzun 24.06.2009 tarih ve 2009/DK-08/328 sayılı Kurul Kararı ile birlikte STH işletmecilerine numara tahsis edilmesinin yolu açılmış ve anılan Kurul Kararı ile mevzuata uygun olarak Kurumumuza başvuran STH işletmecilerine numara tahsisleri yapılmıştır. Bu itibarla, kendilerine tahsis edilen numaraların kullanılması yolu ile STH işletmecilerinin yerel ağa erişim yöntemini kullanarak veya kendi şebekelerini kurmalarının akabinde çağrı başlatma ve çağrı sonlandırma hizmetini verir hale gelmelerinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra mobil elektronik haberleşme şebekesi işletmecileri olan Avea İletişim Hizmetleri A.Ş. Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. ve Vodafone Telekomünikasyon A.Ş. şebekesinden başlatılan çağrılar sabit şebekelerde sonlanabildiğinden söz konusu mobil işletmeciler sabit şebeke işletmecilerinden çağrı sonlandırma hizmeti almak durumundadır. Ayrıca, Küresel Mobil Uydu Haberleşme Sistemi (Global Mobile Personal Communications by Satellite, GMPCS) işletmecileri de abonelerinin sabit şebekeleri arayabilmesi için sabit şebeke işletmecilerinden çağrı sonlandırma hizmeti almak durumundadır.

3.2 İlgili Ürün/Hizmet Pazarı

Daha önce de yer verildiği üzere, ilgili ürün/hizmet pazarı, fiyatları, kullanım amaçları ve işlevsel özellikleri ile rekabet koşulları veya arz-talep yapısı açısından birbirleriyle değiştirilebilir ya da ikame edilebilir ürün/hizmetleri ifade etmektedir. Bu kapsamda, ilgili ürün pazarı tanımında tüketiciler/işletmeciler tarafından değiştirilebilir ya da ikame edilebilir

---

¹ Tezel, F. (2011) "Öncül Düzenleme Aracı Olarak Pazar Analizleri ve Yükümlülüklerin Rekabet Açısından Değerlendirilmesi, Uluslararası Örnekler ve Türkiye İncelemesi" BTK Bilişim Uzmanlığı Tezi, s. 41

olarak değerlendirilen tüm ürün ve hizmetlerin ilgili ürün pazarı tanımının içinde olduğu kabul görmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere ülkemizde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında alan içi, alan dışı ve yerel olmak üzere üç ayrı ücretlendirme tipi bulunmaktadır. Alan dışı çağrı sonlandırma hizmeti¹ çağrı taşıma hizmeti ile çağrı sonlandırma hizmetinden oluşmakta iken, alan içi çağrı sonlandırma hizmeti şehir içi sonlandırma hizmeti ile genellikle çağrı taşıma hizmetinden oluşmaktadır. Yerel çağrı sonlandırma ise, lokal santraller seviyesinde sonlandırma hizmetinden oluşmaktadır. Uluslararası uygulamalarda genellikle tandemden tandeme taşıma ücreti, şehir içi taşıma kısmına ödenen ücretten daha az pazara giriş engeli oluşturmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, uzak mesafe transmisyon hattı çekebilmek için gereksinim duyulan yatırım miktarının, şehir içi şebekenin oluşturulabilmesi için gereksinim duyulan yatırım miktarından çoğunlukla daha az olmasıdır.

Diğer taraftan, düzenlemelerin teknolojik açıdan tarafsızlığı ilkesi gereği, kablo TV şebekelerinde sesli telefon çağrılarının sonlandırılması hizmeti², PSTN şebekesinde söz konusu çağrılarının sonlandırılması ile benzer özellikte taşımaktadır. Bu bakımdan, ilk aşamada kablo TV şebekelerindeki çağrı sonlandırma hizmetlerinin de bu pazar içinde yer alması değerlendirilebilecek bir husustur. Ancak, kablo TV şebekesi yurt genelinde 22 ilde kurulu bulunmakta olup, hanelerin %15-16'sına erişmiş durumdadır. Ayrıca, yayıncılık hizmetleri dışındaki hizmetlerin tamamı kablo TV şebekesinin ulaştığı her noktada sunulmamaktadır. 2012 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla Türkiye'de toplam 1.260.378 kablo TV ve 485.531 kablo internet abonesi bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu hizmetin henüz yeni gelişmekte olan bir hizmet olduğu dikkate alınarak ve düzenlemelerin orantılı olması ilkesi gereği yakın bir gelecekte pazarın bu kesimine düzenleyici müdahalenin ve PSTN şebekesi ile aynı şartlara tabi tutulmasının uygun olmayacağı düşünülmektedir.

3.2.1 Talep yönlü ikame

Kullanıcıların (toptan pazarlar için işletmecilerin) bir hizmet veya ürünü diğer bir hizmet veya ürünün yerine kullanabilme derecesi genel anlamda talep yönlü ikame edilebilirlik olarak tanımlanmaktadır. Daha somut bir şekilde belirtilmesi gerekirse; geçici olmayan küçük ama belirgin fiyat artışını (%5-10) izleyen süreçte kullanıcıların bir bölümünün ilgili

---

¹ Tandemden-tandeme taşıma ve şehir içinden tandeme taşıma hizmetini içermektedir. Tandem santraller kullanıcıların bağlı olduğu lokal santrallerdeki trafiği toplamak amacıyla kurulan üst seviye santrallerdir.

²Türkiye'de halihazırda Kablo TV şebekesi üzerinden sunulan ses hizmeti unmaneged VoIP olarak adlandırılan yöntemle ve ücretsiz olarak sunulmaktadır.

ürünün alternatiflerine yönelmesi talep yönlü ikame olarak adlandırılmaktadır. Aynı ilgili pazar içerisinde oldukları düşünülen ikame ürünlerin birbirleriyle tam anlamıyla benzer olmaları da gerekmemektedir.

Talep yönlü ikame toptan seviyede ve perakende seviyede olmak üzere iki şekilde oluşabilir.

3.2.1.1 Perakende seviyede talep ikamesi: Arayan tarafın tutumu

Arayan tarafın ücret değişikliklerine karşı bir tepki verebilmesi (fiyat esnekliği) için abonenin fiyat değişikliklerinden haberdar olması ile alternatif işletmecisi şebekelerini seçerek sabit şebeke işletmecisine ödemek durumunda olduğu sonlandırma ücretinden kaçınabilme imkânına sahip olması gerekmektedir. Bu durumda sabit şebeke işletmecisinin sonlandırma ücreti üzerinde rekabetçi bir baskı oluşabilecektir. Ancak abonelerin çağrı sonlandırma ücretinin seviyesi konusunda bilgiye sahip olmaması, herhangi bir düzenleme olmadığı takdirde sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretlerini yükseltmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Bununla birlikte perakende seviyede bir dizi talep yönlü ikame imkânının bulunması, sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretini yükseltebilmesini belirli ölçüde sınırlamaktadır. Söz konusu ikame olanakları, mobil numarayı arama, geri arama yapılmasını sağlama ve internet üzerinden ses iletimi yapma şeklinde gerçekleştirilmektedir.

3.2.1.1.1 Mobil numarayı arama

Teorik olarak perakende seviyede mobilden mobile ve sabit hattan mobile yapılan çağrılar, sabit hatlara doğru yapılan aramalar üzerinde baskı oluşturma potansiyeline sahiptir. Sabit şebeke işletmecisine çağrı sonlandırma ücreti ödenmesini gerektirmeyen arama seçeneklerinin söz konusu pazara dolaylı bir etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, mobil çağrılar ile sabit hat üzerinden yapılan çağrılar arasındaki yapısal farklılıklar, söz konusu hizmetler arasında ikame imkânının oluşmasını güçleştirmektedir (Örneğin mobil telefonların kişilere özgü olması, mobil telefon abonelerinin sabit bir yerde durmayıp hareket edebilmeleri, sabit telefon kullanıcılarının aranması için kullanıcının o an itibarıyla belirli bir yerleşim yerinde bulunuyor olmasının gerekliliği, ayrıca telefonu veri uygulamaları için kullanmak isteyen tüketicilerin mobil telefon üzerinden ulaşabileceği bağlantı hızının sabit şebekelere göre daha düşük seviyelerde gerçekleşmesi vb. yapısal farklılıklar bulunmaktadır.). Bu nedenle mobil numaraya yapılan çağrılar sabit şebeke

işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretini yükseltebilmesini oldukça kısıtlı ölçüde sınırladılmaktadır.

3.2.1.1.2 Geri arama yapılmasını sağlama

Abonelerin geri arama yapılmasını sağlamak suretiyle sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretinden kaçınma çabasının da gerçek anlamda bir alternatif oluşturmadığı bilinmektedir. Söz konusu yöntemin kullanımı çok kısıtlı olup, bunun sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücreti üzerinde rekabetçi bir baskı oluşturduğu yönünde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

3.2.1.1.3 İnternet üzerinden ses iletimi (VoIP) yapma

Sabit telefonda ses iletişimi, VoIP yapılmak suretiyle de gerçekleştirilebilmektedir. Sabit telefona yapılan arama ücretlerinin çağrı sonlandırma fiyatlarındaki artış sebebiyle yükselmesi halinde VoIP yöntemi bir ikame imkânı oluşturabilmektedir.

VoIP genellikle IP üzerinden tüm ses taşıma hizmetlerini ifade etmektedir. VoIP hizmet kalitesi ve numara kullanımına göre ikiye ayrılarak incelenmesi mümkündür. Bu çerçevede “yönetilmeyen VoIP” (unmanaged VoIP), herhangi bir coğrafi numara gerektirmeyen ve hizmet kalitesi parametrelerini kontrol etmenin çok mümkün olmadığı hizmetlerdir. Genellikle bilgisayardan bilgisayara haberleşme ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan bu yöntemin, kullanıcıların online olması gerekliliği, farklı ve özellikli cihazların gerekmesi gibi fonksiyonel farklılıklar, kalite ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamaması, yeterince yaygınlaşmaması ve numara tahsisi yapılmaması gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda sabit şebeke üzerinde çağrı sonlandırma hizmetleri ile ikame özelliği taşımadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte farklı şebekeler üzerinden IP teknolojisi kullanılarak STH’ler tarafından sunulan, daha kaliteli hizmet sunulmasına olanak tanıyan “yönetilebilen VoIP” (managed VoIP) ya da “genişbant üzerinden ses” (Voice Over Broadband - VoB) olarak da adlandırılan yöntem hâlihazırda kullanılabilir. Bu yöntem ile çağrı sonlandırma hizmeti sunulmasında numara tahsisi ve belli hizmet kalitesi parametreleri sağlanması, bazen son kullanıcı cihazlarında değişikliğe gidilmesi halinde sabit çağrı sonlandırma hizmetleri ile ikame olabileceği değerlendirilmektedir.

Ancak “yönetilebilen VoIP” yönteminde ses çağrıları için gerekli olan hizmet kalitesi parametreleri gibi (27.08.2011 tarih ve 28038 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak

yürürlüğe giren Sabit Telefon Hizmetine İlişkin Hizmet Kalitesi Tebliği'nde¹ yer alan bağlantı süresi, arıza bildirim oranı, arıza giderme süresi, arama blokaj oranı, aramanın kurulma süresi vb.) teknik ve sair gerekliliklerin sağlanması durumunda, geleneksel ve IP temelli ses hizmetlerinin kullanıcı talepleri bağlamında birbirinin ikamesi olabileceği değerlendirilmektedir.

3.2.1.1.4 Bireysel ve kurumsal son kullanıcı ayrımı

Bireysel ve kurumsal kullanıcılar, perakende düzeyde kapasite, hız ve kalite açısından farklı hizmetler talep edebilmektedir. Ancak söz konusu farklılıklar toptan düzeyde kendisini erişim şebekesinde kurulan bağlantıda göstermemektedir. Başka bir deyişle sabit çağrı sonlandırma pazarında hizmetler bireysel ve kurumsal son kullanıcı ayrımına duyarlı değildir. Bu nedenle ilgili pazar kapsamında bireysel ve kurumsal kullanıcı ayrımına gidilmemesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Soru 2

Perakende seviyede bir dizi talep yönlü ikame imkânının bulunmasının, sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretini yükseltebilmesini oldukça düşük seviyede ölçüde sınırladığı görüşüne katılıyor musunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Soru 2'ye ilişkin görüşler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; sözü edilen mobil ses ve IP temelli ses piyasalarındaki unsurların sabit ses piyasasında çağrı sonlandırma ürün ve pazarı için yeterli düzeyde ikameye neden olduğu, bu nedenle maliyet temelli tarife regülasyonuna ve EPG tanımına katılmadıkları, zira sözü edilen ürünlerin ikame kabiliyeti ve bu nedenle var olan potansiyel rekabet baskısının Şirketlerinin yüksek fiyat uygulayabilmesine izin vermediği, sabit çağrı sonlandırma ürünlerine ikame olabilecek ürünlerin yapısal olarak farklı olduğu hususunda Kurum tarafından ileri sürülen argümanlar değerlendirildiğinde, mobilin sabite ikame olma olasılığını zorlaştırdığına yönelik ne gibi etkilerinin olduğunun belirsiz olduğu, aksine dünya genelinde ve Türkiye'de olduğu gibi teknolojik gelişmelerle birlikte mobil ses hizmetlerine erişimin fiyatların düşmesi ile birlikte, mobil araçların sabit araçların yerine

¹http://www.btk.gov.tr/mevzuat/tebligler/dosyalar/Sabit_Telefon_Hizmetine_Iliskin_Hizmet_Kalitesi_Teblici.pdf

daha kolaylıkla geçebileceğini iddia etmenin daha mümkün olduğu, dünyanın neredeyse tamamında sabit ve mobil ses kullanım oranları gözlemlendiğinde mobilin sabit ses yerine daha fazla kullanıldığının gösterdiği ifade edilmektedir.

Soru 2'ye ilişkin değerlendirmeler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte, dünya genelinde ve Türkiye'de olduğu gibi teknolojik gelişmelerle birlikte mobil ses hizmetlerine erişimin fiyatlarının düşmesi ile birlikte, mobil araçların sabit araçların yerine daha kolaylıkla geçebileceğini iddia etmenin mümkün olduğu ifade edilmektedir. Öncelikle işbu dokümanda izah edildiği gibi mobil ve sabit ses hizmetleri arasında fonksiyonel farklılıkların bulunmaktadır. Bunun yanında sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarının nihayetinde toptan bir pazar olması ve çağrı sonlandırma hizmetinin abonelerce değil de son kullanıcılara çağrı hizmeti sunan işletmeciler tarafından talep edilen bir hizmet olması nedeniyle, ilgili ürün/hizmet pazarında talep yönlü ikamenin analizinde ilgili pazarda sunulan hizmeti talep eden işletmecilerin tercih ve davranışlarının öncelikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle işbu doküman kapsamında perakende seviyede talep ikamesinin yanında toptan seviyede talep ikamesi incelenerek ilgili ürün/hizmet pazarının sınırları çizilmeye çalışılmıştır.

3.2.1.2 Toptan seviyede talep ikamesi

Sabit numaraya yapılan çağrıyı sonlandırmak isteyen bir işletmeci, çağrıyı yalnızca bu numaraya ait hattın bağlı olduğu şebeke üzerinde sonlandırabilir. Aboneye numara tahsis etmiş sabit şebeke işletmecinin şebekesi dışında farklı bir işletmeci şebekesinde çağrının sonlandırılmak istenmesi durumunda ise, çağrı kurulamayacaktır. Dolayısıyla hâlihazırdaki teknoloji kısıtları nedeni ile işletmecinin sabit numaraya yapılan çağrıyı belirli bir şebekede sonlandırmak zorunda olması, işletmeci açısından talep yönlü ikame imkânının olmamasına neden olmaktadır.

Soru 3

Teknik olarak toptan seviyede talep yönlü ikamenin olmadığı görüşüne katılıyor musunuz? Sabit şebeke işletmecisinin şebekesi dışında alternatif bir yolun günümüzde ya da yakın bir gelecekte gerçekleşmesi mümkün müdür? Değerlendirmenizi gerekçeli biçimde açıklayınız.

Soru 3'e ilişkin görüşler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; Kurumumuz tarafından da özellikle vurgulandığı gibi “teknik” olarak toptan seviyede talep yönlü bir ikame söz konusu olmayabileceği, ancak bunun piyasa analizi açısından bir anlamı bulunmadığı, zira altyapının tamamının tek bir firma sahipliğinde olması, alternatif ve ikame ürünlerin bu kadar yaygın hale geldiği bir endüstride anlamını yitirdiği, kamuoyu görüşü dokümanında belirtildiği gibi sabit numaraya yapılan çağrıyı sonlandırmak isteyen bir işletmeci çağrısının yalnızca bu numaraya ait hattın bağlı olduğu şebeke üzerinde sonlandırabileceği, ancak bu gerekçeyle Şirketlerinin fiyatını yükseltmesinin mümkün olmadığı, zira yüksek fiyatın tüketiciyi oldukça yaygın olan mobil ses ve VoIP ses görüşmelerine sevk edeceği, sabit ses ile mobil ve IP temelli ses hizmetlerinin genel olarak aynı piyasa olarak tanımlanması durumunda, toptan veya perakende seviyede teknik olarak ikame olamayacağı argümanının anlamsız hale geleceği ifade edilmektedir.

Soru 3'e ilişkin değerlendirmeler:

Türk Telekom tarafından sabit ses ile mobil ve IP temelli ses hizmetlerinin genel olarak aynı piyasa içerisinde tanımlanması durumunda, toptan veya perakende seviyede teknik olarak ikame olamayacağı argümanının anlamsız hale geleceği ifade edilmektedir. Mobil çağrılara ilişkin olarak 2'nci soruya ilişkin cevaplarda gerekli açıklamalara yer verilmiştir. İlgili pazar analizine ilişkin taslak dokümanda (kamuoyu görüşü alınmasına ilişkin doküman) belirtildiği üzere, Kurumumuz tarafından VoB çağrıları diğer şartların yerine gelmesi halinde yerleşik işletmecinin sabit şebekesi üzerinde sunduğu TDM çağrılarını ikame olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber, STH işletmecileri tarafından başlatılan VoB çağrılarının toplam çağrı başlatma trafiği içerisindeki payının %9,7'den ibaret olduğu görülmektedir. Ülkemizde VoB hizmetleri yeni gelişmekte olan bir hizmet olup, VoB hizmetlerinde yaşanan pazar payı artışının tamamının bir önceki pazar analizi sonrasında elde edildiği varsayılsa bile, toptan çağrı başlatma trafiği içerisindeki payının %9,7'den ibaret olması nedeni ile VoB hizmetlerinin yeterince gelişmediği anlaşılmaktadır. Buna ek

olarak, VoB hizmetleri sadece genişbant erişim hizmetleri ile birlikte kullanıcılara sunulabilmekte olup, kullanıcıların VoB hizmetini kullanabilmeleri için numara kısıtları, son kullanıcı cihazları ve genişbant maliyetlerine katlanmak zorunda olmaları, özellikle bireysel kullanıcılar arasında VoB hizmetlerinin yaygınlaşmasını yavaşlatabileceği değerlendirilmektedir. Zira, halihazırda sabit genişbant erişim hizmeti abonelerinin sayısı sabit ses hizmeti kullanan abonelerin sayısının yarısı kadar olup genişbant erişim hizmetlerinin abone sayısının artış hızının son dönemlerde azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, TTNNet A.Ş. (TTNet)'nin perakende genişbant erişim hizmetleri pazarında çok büyük bir paya sahip olduğu ve iştiraki olduğu Türk Telekom'un ses hizmeti sunduğu da düşünüldüğünde alternatif işletmeciler tarafından sunulan VoB hizmetlerinin yaygınlığının çok hızlı bir şekilde artması beklenmemektedir. Ayrıca, yerel ağın paylaşımına açılması ve toptan kiralık hat yöntemleri ile abonelere hizmet sunulabilmesi mümkün olmakla beraber, bu hizmetler, fonksiyonel farklılıklar, başlangıçtaki yatırım miktarının farklılığı, farklı fiyatlandırma politikaları ve ulaşılmış oldukları abone sayıları nedeniyle çağrı sonlandırma hizmetine denk hizmetler olarak görülmemektedir. Ayrıca, çağrı sonlandırma hizmeti alan işletmecilerin çağrı sonlandırma hizmetinin (arabağlantı) fiyatının arttığı durumlarda kablo TV ve fiber şebekelere kolaylıkla ve hızlı bir şekilde geçmesinin mümkün olmaması ve mümkün olsa dahi sabit şebeke işletmecilerinin şebekesinde sonlanacak çağrılar bakımından halihazırda ve öngörülen vadede geçerli olan teknik kısıtlar sebebiyle tekeli haiz olması hususlarının sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında talep yönlü ikame imkânının düşük kalmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Tüm bu gerekçeler nedeniyle sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında bir sonraki pazar analizine kadar geçecek süre içerisinde talep yönlü ikame imkânının düşük kalacağı değerlendirilmektedir.

3.2.2 Arz yönlü ikame

Talep kavramı perakende ya da toptan olarak ayrılabilirken, arz kavramı yapısı gereği sadece toptan olarak incelenebilmektedir. Bir pazarda arz yönlü ikame imkânının olması, o pazarda hizmet sunan herhangi bir firmanın verdiği hizmeti başka bir firmanın da sağlayabilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bir malın ya da hizmetin arz yönlü ikamesinin olabilmesi, aynı malı ya da hizmeti sağlayan firmalar üzerinde rekabetçi etki meydana getiren önemli bir baskı unsurunun olması demektir.

Pazar tanımlaması yapabilmek için, potansiyel arz ikame imkânının veya pazar tanımlaması kapsamında ilgili ürün pazarı için fiyat baskısı oluşturabilecek herhangi bir ürünü arz edecek işletmecinin olup olmadığının da araştırılması gerekmektedir.

Hâlihazırdaki teknolojik koşullar çerçevesinde toptan seviyede, çağrı sonlandırma hizmetini, işletmecinin şebekesi dışında sunabilecek ve böylece arz yönlü ikame imkânı oluşturabilecek herhangi bir işletmecinin olmadığı değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle herhangi bir hizmet sağlayıcısının, başlattığı ya da taşıdığı çağrıyı aranan tarafın şebekesinde sonlandırabilmesi için sabit şebeke işletmecisine bağımlı durumda olduğu düşünülmektedir.

Herhangi bir ürünün fiyatının yükselmesi durumunda büyük bir yatırıma gereksinim duyulmaksızın başka bir işletmeci tarafından makul bir süre içinde fiyatı yükselen ürünün sunulabilmesi durumunda arz yönlü ikame imkânının olduğu anlaşılmaktadır. Kurumumuz yukarıda ifade edilen çerçevede bir fiyat artışının olması durumunda makul bir süre içinde arz yönlü ikame imkânının oluşamayacağını düşünmektedir.

Ülkemiz boyutunda sabit telefon hizmetleri pazarında kısa ve orta vadede arz yönlü ikame imkânının oluşabilme ihtimali düşük görülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, kısa ve orta vadede sabit çağrı sonlandırma hizmeti için arz yönlü ikame imkânının olmadığı düşünülmektedir.

Soru 4

Kurumumuzun toptan seviyede arz yönlü ikame imkânının bulunmadığı yönündeki değerlendirmesi ile aynı fikirde misiniz? Cevabınızı gerekçeli biçimde açıklayınız.

Soru 4'e ilişkin görüşler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; Kurumumuzun sabit çağrı sonlandırmada arz yönlü ikamenin olmadığı görüşünün teknik olarak doğru olduğu ve buna katılmakla birlikte, bu tespitin piyasa analizi açısından doğru bir yaklaşım sunmadığı, zira daha önceki sorularda da olduğu gibi sabit şebeke sahibi yerleşik işletmecinin herhangi bir fiyat artışı durumunda, ilgili ürünün arzı için gerekli altyapının kısa ve orta vadede rekabetçi bir başka firma veya firmalar tarafından sunulma imkânının olmamasının, yerleşik işletmeci olarak şirketlerinin fiyatını mutlaka artırması anlamına gelmeyeceği, aksine teknolojinin bu kadar dinamik ve piyasaya girişin yasal olarak serbest olduğu durumlarda, mobil ses ve VoIP sesin sabit sese ikame olma kabiliyeti ve potansiyel rekabet tehdidinin, yerleşik firmanın fiyatının, tüketici istismarına neden olacak şekilde yükseltebilmesini engelleyeceği, arz yönlü ikamenin mevcut olmaması, yerleşik operatörün piyasa payını piyasa gücü olarak kullanacağı

anlamına gelmeyeceği, dolayısıyla bu gerekçenin, Şirketlerinin regülasyona tabi tutulması için geçerli bir iktisadi rasyonel sunmadığı ifade edilmektedir.

Soru 4'e ilişkin değerlendirmeler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşlere ilişkin Kurumumuz değerlendirmelerine daha önce 2 ve 3'üncü sorulara verilen cevaplar kapsamında yer verilmiştir. Bununla beraber arz yönlü ikame başlığı altında yapılan açıklamalar tek başına düzenleme gerektirmemektedir. Kurumumuz tarafından ilgili ürün pazarı, arz ve talep yönlü ikame ilişkilerinin değerlendirilmesinden sonra tanımlanmakta, ardından ilgili pazarda düzenleme gereksinimi analiz edilmekte ve son olarak ilgili ürün pazarında rekabet seviyesi analiz edilerek ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip olduğu tespit edilen işletmecilere yükümlülükler getirilmektedir.

Sonuç olarak gerek talep yönlü gerekse arz yönlü ikame imkânının olmaması rekabetçi bir pazarının oluşmasını engellemektedir. Bu nedenle sabit şebeke işletmecisi çağrı sonlandırma ücretini belirlemede herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya kalmamaktadır. Herhangi bir işletmecinin sabit şebeke işletmecisinin şebekesinde sonlanacak çağrı için söz konusu işletmeciden çağrı sonlandırma hizmeti satın almak zorunda olması, bu durumun oluşmasına yol açmaktadır.

3.3 İlgili Coğrafi Pazar

Yapılacak pazar analizinde ilgili ürün pazarı belirlendikten sonra bu pazarın coğrafi sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Ürün veya hizmetlerle ilgili tarafların arz ve taleplerinin gerçekleştiği, rekabet şartlarının yeterince homojen olduğu ve komşu alanlardaki söz konusu şartların yeterli derecede farklı olması nedeni ile ayırt edilebilir nitelikte olduğu coğrafi alana, ilgili coğrafi pazar denilmektedir. Bir başka deyişle ilgili ürünün ikame imkânının olduğu ve pazar yapısının birbirine benzer olduğu bölgeler ilgili pazarın coğrafi sınırlarını oluşturmaktadır. Tüketicilerin herhangi bir yerde faaliyet gösteren işletmeciden kolay bir şekilde ilgili ürünü alabilmesi veya diğer işletmecilerin bu bölge içinde kolay bir şekilde aynı/ikame ürünü/ürünleri sunabilmesi durumunda söz konusu bölgeler ilgili coğrafi pazar içinde yer almaktadır.

Kurumumuz, sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti için coğrafi pazarının ülke geneli olduğunu düşünmektedir. Ülkemiz boyutunda hâlihazırdaki durum itibarıyla, ilgili pazarda hizmet veren tek bir işletmeci bulunmakta ve bu işletmecinin faaliyet sahası, imtiyaz

sözleşmesi gereği, tüm ülke sathını kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, toptan seviyede çağrı sonlandırma hizmeti sunma hususunda tek bir ulusal pazar bulunmaktadır.

Soru 5

Kurumumuzun, sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti için ilgili coğrafi pazarının ülke genelini kapsadığı görüşü ile aynı fikirde misiniz? Cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 5'e ilişkin görüşler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; Kurumumuz görüşüne katılmadıkları, Kurumumuzun “toptan seviyede çağrı sonlandırma hizmeti sunma hususunda tek bir ulusal pazar bulunmaktadır.” ifadesinin piyasada yerleşik işletmeciyi EPG olarak ilan etmesi açısından bir karşılığı olmadığı, yine hem mobil ses hem de VoIP'in ülke genelinde kullanılıyor olmasının, arz açısından ilgili ürünlerin ülke genelinde sabit sesin ikamesi olduğu anlamına gelmediği, ayrıca Kurumumuz taslak dokümanında belirtildiği gibi kablo TV üzerinden de sesli görüşme yapılabilmekte olduğu ve her ne kadar bu hizmet henüz 22 bölgeyi kapsıyor olsa da sabit ses için bir arz ikamesi teşkil etmediği, bu nedenlerle Şirketlerinin sabit ses çağrı sonlandırmada coğrafi bölgenin ülke geneli olduğuna katılmakla birlikte, ülke genelinde arz ikamesinin olmadığı görüşüne katılmadıkları, dolayısıyla coğrafi pazar tanımını da Şirketlerinin EPG'ye sahip işletmeci olarak tanımlanması ve regülasyona tabi tutulması açısından haklı bir gerekçe olarak düşünmedikleri ifade edilmiştir.

Soru 5'e ilişkin değerlendirmeler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşlere ilişkin Kurumumuz değerlendirmelerine daha önce 2 ve 3'üncü sorulara yönelik cevaplar kapsamında yer verilmiş olmakla birlikte, ilgili coğrafi pazar, ilgili ürün pazarının yer itibariyle sınırlarını çizmektedir. Türk Telekom'un görüşleri kapsamında yer verdiği sabit ses hizmeti için arz ikamesinin olup olmadığı hususu ilgili ürün pazarı ile; yerleşik işletmecinin ilgili pazarda EPG'ye sahip olup olmadığı ise ilgili pazarda rekabet seviyesinin analizi ile ilgilidir. Kurumumuz tarafından yapılan değerlendirme, toptan seviyede çağrı sonlandırma hizmeti sunma hususunda tek bir ulusal pazar bulunduğu yönündedir.

4 İLGİLİ PAZARDA DÜZENLEME GEREKSİNİMİ

Avrupa Komisyonu'nun 17 Aralık 2007 tarih ve 2007/879/EC sayılı Tavsiye Kararında¹ Komisyon tarafından *öncül düzenlemeye tabi tutulması öngörülme*yen pazarlarda;

- Pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan engel veya engellerin olması,
- İlgili pazarda, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağıının beklenmemesi ve
- Rekabet kurallarının tek başına uygulanmasının pazar yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz olması

koşullarının birlikte gerçekleşmesi durumunda düzenleyici kurumların ilgili pazarda öncül düzenleme yapabileceği belirtilmiştir.

Mezkûr Tavsiye Kararı'nda belirtildiği üzere; birinci ve ikinci kriterle ilişkin yapılacak değerlendirmeler; rekabet seviyesi analizinde yer alan batık maliyetleri içerecek şekilde giriş engelleri, pazar payları, ücretler, trendler, alternatif şebekelerin varlığı gibi pazar yapısı ve dinamiklerine ilişkin ileriye dönük bir yaklaşımla yapılan değerlendirmelerle paralel olabilecektir. Diğer bir ifadeyle, Avrupa Komisyonu üçlü kriter testi ile EPG'ye sahip işletmecinin tespitinde kullanılacak kriterler arasındaki yakınsamayı öngörmektedir. Ancak hem anılan Tavsiye Kararı'nda hem de Avrupa Düzenleyiciler Grubu² (ERG) raporlarında³ üçlü kriter testi için yapılan analizin ispat yükünün EPG'ye sahip işletmeciyi belirlemedeki analizi hiçbir surette aşmayacağı ve üçlü kriter testinin düzenleme gereksinimini tespit etmek için yapılan bir ön değerlendirme olduğu açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla ERG'nin üçlü kriter testine ilişkin raporunda üye ülkelerin düzenleyici kurumlarının üçlü kriter testinde düzenleme gereksinimine ilişkin inceleme detayının hiçbir durumda EPG'nin tespit edilmesinde gerek duyulan analizden daha kapsamlı ve ayrıntılı olamayacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede, bu bölümde toptan genişbant erişim hizmetlerine yönelik olarak ilgili pazarda en geniş anlamda yüksek ve geçici olmayan giriş engelleri ve bu giriş engellerinin sonucu olarak ortaya çıkan aksak rekabetin giderilmesi ve etkin rekabetin tesisine yönelik olarak rekabet hukuku kurallarını tamamlayıcı öncül (*ex ante*) düzenlemelerin gerekliliğine ilişkin değerlendirmelere genel olarak yer verilmektedir.

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:344:0065:0069:en:PDF>

² ERG, 1211/2009/EC sayılı Direktif ile kurulan The Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC)'in kurulması ile ortadan kaldırılmıştır.

³ ERG (08) 21, Report on 3 Criteria Test

AB mevzuatına paralel ve uyumlu olarak, elektronik haberleşme hizmetlerine ilişkin pazarlarda etkin rekabet ortamının tesis edilmesi ve korunması maksadıyla hazırlanan ve 01.09.2009 tarih ve 27336 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren EPG Yönetmeliği’nin ‘İlgili pazarda düzenleme gereksinimi’ başlıklı 8’inci maddesinin birinci fıkrasında da yukarıda sıralanan kriterlere yer verilmiştir. Bu itibarla EPG Yönetmeliği’nde yer verilen ve literatürde “üçlü kriter testi” olarak adlandırılan bu üç kriterin, ülkemiz için yapılacak tüm pazar analizlerinde sağlanıp sağlanmadığının AB mevzuatı ve ilkeleri ile uyumlu bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Bu çerçevede sabit çağrı sonlandırma pazarında en geniş anlamda giriş engelleri ve bu giriş engellerinin neden olduğu rekabete kapalı ortamın sonucu olarak ortaya çıkan rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı uygulamaların rekabet hukuku kurallarına ek olarak öncül (ex ante) düzenleme gerektirdiği hususuna ilişkin değerlendirmelere bu bölümde yer verilmektedir.

4.1 İlk Koşul

Üçlü kriter testinin ilk koşulu “*pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engelin olması*” olup, ERG tarafından 2008 yılında yayımlanan “Üçlü Kriter Testinin Uygulanması Kılavuzu”nda (*ERG Report on Guidance on the application of the three criteria test*) bu kriterin değerlendirilmesinde;

- Batık maliyetler,
- Kolaylıkla tekrarlanamayan altyapıların varlığı,
- Teknolojik üstünlük,
- Mali kaynaklara kolay veya ayrıcalıklı erişim,
- Ölçek ve kapsam ekonomileri,
- Dikey bütünleşme,
- Dağıtım ve satış ağlarının genişletilmesinde karşılaşılan engeller ile
- Farklılaştırılmış ürün ve hizmetler

gibi hususların dikkate alınmasının faydalı olabileceği ifade edilmektedir.

Daha önce de yer verildiği üzere, sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetleri teknik olarak ve doğası gereği sadece çağrının gönderildiği numaranın bağlı olduğu şebekede sonlandırılabilir. Başka bir ifadeyle, arayan taraf, çağrının sonlandırılacağı şebekeyi seçebilme imkânına sahip değildir. Bu itibarla, sabit şebeke işletmecileri, kendi şebekelerinde sonlandırılacak tüm çağrılar için söz konusu hizmetin doğası nedeniyle tekel gücüne eşdeğer bir piyasa gücüne sahip olmaktadır. Bu nedenle sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetlerinin arz ve talep yönlü ikame imkânının bulunmadığı söylenebilmekte ve söz konusu durumun teknolojideki gelişmelere paralel olarak yakın gelecekte değişmeyeceği; dolayısıyla ilgili piyasada yüksek ve geçici olmayan giriş engellerinin var olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetlerine yönelik ilgili piyasada üçlü kriter testinin ilk koşulunun sağlandığı görülmektedir.

4.2 İkinci Koşul

Üçlü kriter testinin ikinci koşulu; *“ilgili piyasada, pazar yapısının belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi yapıya kavuşacağı beklenmemesi”*dir. Avrupa Komisyonu’nun 2007 yılındaki Tavsiye Kararı, bu kriterin incelenmesinin ileriye dönük bakış açısı ile değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. İkinci kriter, ilgili pazarda yüksek ve geçici olmayan giriş engellerinin mevcut olması durumunda bile pazara özgü yapısal etkenlerin veya pazar niteliklerinin ilgili pazarın belirli bir dönem içinde kendiliğinden rekabetçi bir yapıya yönelip yönelemeyeceğinin incelenmesi ile ilgilidir.

Üçlü kriter testinin uygulamalarına bakıldığında, ikinci kriter ile pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engelin olması şeklindeki ilk kriterin zaman zaman birbirleri ile ilişkilendirilebildiği görülmektedir. Zira ilgili pazarda yüksek ve geçici olmayan özellikle yapısal giriş engellerinin bulunduğu bir pazarın kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşması beklenen bir durum değildir.

Sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetlerine ilişkin ilgili piyasada işletmecilerin tekel gücüne eşdeğer piyasa gücünü ellerinde bulundurdukları dikkate alındığında işletmecilerce belirlenecek sabit çağrı sonlandırma ücretleri üzerinde doğrudan bir rekabetçi baskıdan söz edilmesi mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla; sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında her bir işletmecinin hizmetin tanımı nedeniyle kendi şebekesinde tekel gücüne sahip olması, pazarda arz ve talep yönlü ikame imkânının bulunmaması ve bu durumun

öngörülen gelecekte değişmesinin olası görülmemesi nedenleri ile ilgili pazarın kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşması kısa ve orta vadede öngörülmemektedir.

Sonuç olarak sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetlerine yönelik ilgili piyasada üçlü kriter testinin ikinci koşulunun da sağlandığı anlaşılmaktadır.

4.3 Üçüncü Koşul

Üçlü kriter testinin üçüncü koşulunu ise “rekabet kurallarının tek başına uygulanmasının pazar yapısının bozukluğunu gidermede yetersiz olması” oluşturmaktadır. Bu kapsamda, üçlü kriter testinin ilk iki koşulunun birlikte sağlanması durumunda oluşabilecek pazar aksaklıklarının giderilmesine yönelik ardıl (*ex post*) rekabet kurallarının tek başına yeterli olmayacağı değerlendirilmesi gerekmektedir. Pazar aksaklıklarından kaynaklanan etkinsizliklerin giderilmesine yönelik olarak müdahalelerin tam zamanında ve gecikmeksizin yapılmasının vazgeçilemez olduğu durumlarda rekabet hukuku kurallarının tek başına yetersiz kalacağı söylenebilmektedir.

ERG'nin üçlü kriter testine ilişkin raporunda düzenlemeye tabi olması düşünülen pazarlarda sadece rekabet kurallarının uygulanması ile dikey bütünlük yapıda faaliyet gösteren yerleşik işletmecilerin yapacağı aşırı fiyatlandırma, fiyat ayrımcılığı, yıkıcı fiyatlama, çapraz sübvansiyon gibi rekabete aykırı fiyatlama politikaları engellenmeye çalışılsa bile, EPG'ye sahip işletmeci veya işletmecilerin sunacakları hizmet ile ilgili olarak ayrımcılık yapabilecekleri, ileri sürülen elverişsiz koşullar ile potansiyel rakip işletmecilerin pazara girişini engelleyebilecekleri ifade edilmektedir.

Çağrı sonlandırma hizmetlerinin çağrıyı sonlandıracak olan işletmeciye söz konusu çağrılar üzerinde mutlak hâkimiyet imkânı sağladığı göz önünde bulundurulduğunda, ilgili piyasada getirilen yükümlülükler kaldırıldığında pazarda çağrı sonlandırma ücretlerinde aşırı fiyatlama ve kârlılık, arabağlantı sağlamayı reddetme ya da en azından anlaşma sağlanmasını güçleştirme ve dikey güç aktarımı gibi rekabet aksaklıklarıyla karşılaşılma riski bulunmaktadır. Bu nedenle ilgili piyasada rekabet hukuku kurallarının öncül düzenlemeyi ikame edemeyeceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetlerine yönelik ilgili piyasada üçlü kriter testinin tüm koşullarının birlikte sağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda ilgili pazarda rekabet seviyesine göre

belirlenecek EPG'ye sahip işletmecilere yükümlülük(ler) getirilebileceği değerlendirilmektedir.

Soru 6

Sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında üçlü kriter testinin sağlandığı değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Cevabınızı ayrıntılı ve gerekçeli bir biçimde açıklayınız.

Soru 6'ya ilişkin görüşler:

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; birinci koşula ilişkin olarak, hem ERG'nin 2008 Kılavuzu hem de AB'nin 2007 Tavsiye Kararlarında, üçlü kriter testindeki ilk koşulun analizi için Kurumumuz tarafından sıralanan gerekçelerin bir "zorunluluk" olmadığı belirtilmiştir, her iki belgeye göre telekomünikasyon piyasasında ex-ante düzenlemenin temel gerekçesi olarak doğal tekel kriterinin aranması gerektiğinin zımnen belirtildiği, çünkü batık maliyetler, kolayca tekrarlanamayan altyapının varlığı, ölçek ve kapsam ekonomileri ve dikey bütünleşme unsurları, geleneksel doğal tekel unsurlarını ima ettiği, regülasyonun en temel gerekçesinin doğal tekel olduğu, bu nedenle hem AB Tavsiye Kararı hem de ERG 2008 Kılavuzu, üçlü kriter testindeki ilk koşulda doğal tekel unsurlarının aranmasının önerildiği, Kurumumuzun da bu yaklaşımı benimsediği, bunların dışında, mali kaynaklara kolay erişim, teknolojik üstünlük gibi unsurların doğal tekel teorisi ile ilgili olmadığı, buradan hareketle, sözü edilen doğal tekel unsurlarının çağrı sonlandırma piyasasında pazara giriş önünde yüksek ve geçici olmayan bir engel oluşturup oluşturmadığının analiz edilebileceği, Kurumumuz yaklaşımından ilgili piyasada bir doğal tekel analizi yapmaksızın analizde farklı yaklaşımlara yönelinerek, metodolojik ve sistematik olarak doğru bir analiz yapılmadığı, ayrıca yukarıda görüldüğü gibi Kurumumuzun, ilgili piyasada arz ve talep ikamesinin bulunmadığını ve teknolojik gelişmeyle bunun yakın bir gelecekte de mümkün olamayacağını belirtilerek, aynı raporun başlangıç kısımlarında tespit ettiği mobil ses, VoIP ve kablo TV'nin özellikle talep ikamesi konusunda önemli bir gelişme gerçekleştirdiğini kabul etmesi ile çelişen bir yaklaşım sergilediği, bunun dışında arz ve talep ikamesi ile üçlü kriter testindeki doğal tekel analizinin bir ilgisi bulunmadığı, doğal tekel analizi, doğrudan yerleşik firmanın maliyetlerinin kendisine mutlak maliyet avantajı (subadditivity) sağlayan batık maliyetler içermesi ile ilgili olduğu, ancak söz konusu olan endüstri telekomünikasyon sektörü olduğu için, ilgili pazarda tek başına batık maliyetlerin ve doğal tekelin varlığının

bile anlamını yitirdiği, zira telekomünikasyon piyasalarında teknolojik gelişmenin çok hızlı olduğu ve bu piyasaların yarışabilir piyasalar olduğu, hem teknolojik gelişme hem de yarışabilirliğin bu endüstrinin doğasında olması, yerleşik firmanın maliyetlerinin mutlak maliyet avantajı sergiliyor olsa bile, doğal tekel argümanının regülasyonun gerekçesi olmaktan çıktığı ifade edilmiştir.

Türk Telekom tarafından yine Kurumumuzun pazar analizinde de belirtildiği gibi “Avrupa Komisyonu”nun 2007 yılındaki Tavsiye Kararında bu kriterin ileriye dönük bakış açısı ile değerlendirilmesi gerektiğinin belirtildiği, Türkiye telekomünikasyon piyasasında mobil ve IP temelli internet ses hizmetleri ile sabit ses hizmeti arasındaki yakınsamanın her geçen gün daha da arttığı ve cari dönem itibarıyla yüksek bir ikame durumunun görüldüğü, bu durumun geleceğe ilişkin bir tahmin yapmayı kolaylaştırdığı ve diğer ülke örneklerinde olduğu gibi Türkiye’de de yakın bir gelecekte ilgili ürünlerdeki kullanım seyrinin, bu ürünleri aynı pazarda ikame haline getireceğini gösterdiği, ancak Kurumumuzun, iki nedenle ilgili pazarın yakın bir gelecekte kendiliğinden rekabetçi bir yapıya kavuşmayacağını kabul ettiği; bunlardan birincisinin çağrı sonlandırma hizmetlerine ilişkin altyapıda Türk Telekom’un %100 piyasa payına sahip olması olduğu ve ikinci nedenin yakın bir gelecekte her hangi bir başka firma veya firmaların benzer bir altyapıyı tesis etme olasılıklarının bulunmaması olduğu, her iki görüşün de ikame ilişkilerinin geleneksel olarak farklı olan piyasaların yakınsamasına ve dolayısıyla ayrı piyasalar olarak tanımlanmasına neden olması ile anlamını yitirdiği, buna göre mobil ses ve VoIP ses hizmetlerinin yaygınlaşarak, sabit ses üzerinde rekabetçi bir baskı yapmasının yerleşik operatörün her ne kadar yüksek piyasa payına sahip olsa da tekel gibi davranmasını engelleyeceği, başka bir deyişle mobil ses ve VoIP ses gibi farklı hizmet veya ürünler üretseler de potansiyel firmaların varlığının yerleşik firma üzerinde bir baskı oluşturarak potansiyel rekabeti oluşturduğu, bu durum aynı zamanda telekomünikasyon piyasalarının yarışabilir piyasalar olduğunu da gösterdiği, potansiyel rekabet tehdidinin varlığının her durumda piyasa payı %100 bile olsa yerleşik firmanın tekel gibi davranmasını engelleyeceği, bu nedenle ilgili piyasada yerleşik operatör olarak Türk Telekom’un %100 piyasa payına sahip olması ve yakın bir gelecekte başka firma veya firmaların, çağrı sonlandırma hizmetlerinde altyapı tesis ederek, Türk Telekom ile rekabet edemeyecek olmalarının bu piyasada rekabetin kendiliğinden gerçekleşemeyeceği şeklinde yorumlanmasını gerektirmeyeceği, bilakis ikame ürünlerin varlığı ve bu alanlardaki teknolojik değişimin dinamizmi ve hızı, yakın bir gelecekte mobil ses ve VoIP ses hizmetlerinin, sabit seste yüksek piyasa payına sahip operatörün rekabetçi

davranmasını getireceğinden piyasanın kendiliğinden rekabete kavuşmasına neden olacağı, bu nedenlerle Kurumumuzun üçlü kriter testinin ikinci koşuluna ilişkin görüşüne katılmadıkları belirtilmiştir.

Türk Telekom tarafından ayrıca Kurumumuzun üçlü kriter testinin üçüncü koşuluna göre piyasada pazar aksaklıklarının bulunduğunu ve bunların ardıl (rekabetçi) düzenlemeler yoluyla çözülmeyeceği ve dolayısıyla öncül regülasyonları gerektirdiği görüşünü kabul ettiği, bu yaklaşımın, ilgili piyasanın mutlak doğal tekelleşmesi durumunda geçerli olabileceği, ancak yukarıda sayılan nedenlerle, telekomünikasyon piyasalarının genelinde ve çağrı sonlandırma piyasası özelinde yerleşik operatör hem ikame ilişkileri hem de ikame ürünlerdeki dinamik teknolojik unsurlar nedeniyle güçlü bir potansiyel rekabet tehdidi ile karşı karşıya olduğu, başka bir deyişle ilgili piyasanın bir yarışabilir piyasa olduğu, bu durumda regülasyon yöntemi olarak ex-ante regülasyon yerine ex-post regülasyon politikasının tercih edilmesi gerektiği, başka bir ifade ile, ilgili piyasanın özellikleri mutlak doğal tekelleşmesi yerine, yarışabilir piyasa görünümü arz ettiği için bu piyasada regülasyonun konusunu katı fiyat regülasyonları gibi düzenlemeler yerine rekabet kanunlarıyla tanımlanmış rekabetçi ex-post regülasyon yöntemlerinin olması gerektiği, erişim regülasyonu kapsamında ara bağlantı hizmetlerinin diğer operatörlere eşitlikçi, adil ve şeffaf koşullar altında sağlanmasının gerekli olduğu, ancak maliyet temelli tarife regülasyonu için tek koşul olan doğal tekelleşmelerin oluşmaması ve aksine yarışabilir piyasalar argümanının ilgili piyasadaki geçerliliği nedeniyle, fiyatların öncül regülasyonunun gerekli olmadığı, bu durumda, “faturalandır ve sakla” modelinin¹ uygulanabileceği, böylelikle daha rekabetçi bir regülasyon yöntemi ile piyasada rekabetin hızlı gelişiminin temin edilebileceği, bunun dışında yerleşik firma olarak Türk Telekom’un Kurum raporunda belirtilen rekabet ihlallerini gerçekleştirdiği durumlarda regülasyonun konusunun ex-post regülasyon ve rekabet kanunu kapsamındaki rekabet politikaları olması gerektiği, bu bağlamda ilgili hizmete erişim konusunda yerleşik operatörün üçüncü taraflara alt yapısını eşitlikçi ve adil koşullar altında sağlaması görüşüne katıldıkları fakat tarife regülasyonunun uygulanması görüşüne katılmadıkları ifade edilmektedir.

---

¹ Söz konusu modele ilişkin açıklamalar Türk Telekom tarafından taslak dokümana ilişkin olarak Kurumumuza gönderilen yazısında yer almamaktadır.

Soru 6'ya ilişkin değerlendirmeler:

Mobil çağrı ve VoIP çağrı hizmetlerinin yaygınlaşarak, sabit çağrılara ikame oluşturup oluşturmayacağına ilişkin görüşlere yönelik açıklamalarımız yukarıda 2 ve 3'üncü sorular kapsamında yapılmıştır. Türk Telekom görüşleri genel anlamı ile ilgili pazar tanımının yapılması kapsamında düğümlenmektedir. Gerek söz konusu iddialar gerekse yarışılabilir piyasalar vb. konulardaki iddialar işbu dokümanın ilgili ürün pazarına ilişkin kısmındaki açıklamalarla ilişkili ve bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bununla beraber aşağıda bazı hususların açıklığa kavuşturulması gerekmiştir.

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 3'üncü maddesinde EPG'nin "*İşletmecinin, ilgili elektronik haberleşme pazarında, tek başına ya da diğer işletmecilerle birlikte, rakiplerinden, kullanıcılarından ve tüketicilerinden fark edilir bir şekilde bağımsız olarak hareket edebilmesine imkan sağlayan ekonomik gücü*" ifade edeceği belirtilmiştir.

Kurumumuz tarafından pazar analizleri ile yapılan düzenlemelerin amacı ilgili pazarlarda etkin rekabetin tesisi ve korunmasıdır. 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanun'un 6'ncı maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında Kurumun görevleri arasında ilgili pazarlarda etkin rekabetin sağlanması hususuna yer verilmiştir. Pazar Analizi Yönetmeliği'nin 8'inci maddesinin ikinci fıkrasında "*İlgili pazarda faaliyet gösteren bir veya birden çok işletmecinin ayrı ayrı etkin piyasa gücüne sahip olması ve/veya birden fazla işletmecinin birlikte etkin piyasa gücüne sahip olması durumunda bu pazarda etkin rekabetin bulunmadığı kabul edilir.*" ifadelerine yer verilmek suretiyle ilgili pazarda etkin rekabetin olması ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmecinin olmaması şartına bağlanmıştır.

Bu açıdan ilgili piyasada rekabet aksaklıklarının giderilmesi ve elektronik haberleşme sektöründe etkin rekabetin tesisi ve korunması için tarife düzenlemesi yükümlülüğü başta olmak üzere ilgili tedbir ve yükümlülükler, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 13 ve 14'üncü maddelerinde de ifade edildiği gibi ilgili pazarda EPG'ye sahip olan işletmeci ve işletmecilere getirilebilmekte olup, bu çerçevede başkaca kanuni bir şart aranmamaktadır. Diğer bir deyişle, EHK'ye göre bir işletmecinin ilgili pazarda EPG'ye sahip olduğunun tespiti, söz konusu işletmeciye amaca uygun, orantılı ve sorunun kaynağına yönelik yükümlülüklerin getirilmesi için yeterli olup, bu durum bizzat etkin rekabetin tesisine ve korunmasına yönelik ilgili mevzuatın bir gereğidir.

Türk Telekom tarafından elektronik haberleşme sektöründe öncül (ex-ante) rekabet politikalarının uygulanmaması gerektiği, bunun yerine rekabetin tesisi ve korunmasında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un yeterli olacağı ifade edilmektedir. Ancak Rekabet Kurumu dâhil ilgili taraflarca Kurumumuza gönderilen hiçbir görüşte Türk Telekom'un söz konusu görüşünü destekler herhangi bir ifade yer almamaktadır. Bunun yanında elektronik haberleşme sektöründe yapılan öncül düzenlemenin en temel nedenlerinden birinin 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu'nda öngörülen yaptırımların tek başına elektronik haberleşme sektöründe etkin rekabetin tesisi ve korunması için yeterli olmaması, başka bir ifade ile muhtemel bir rekabet aksaklığı nedeni ile ilgili pazarda tüketici ve işletmecilerin uğrayacakları zararın telafisinin söz konusu idari yaptırımlarla sağlanamamasıdır. Ayrıca, ilgili pazarda rekabeti bozabilecek güçte olan işletmeci, rekabet aksaklığına yol açacak davranışlarda bulunmasının karşılığı (alternatif maliyeti) olan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda yer verilen idari yaptırımları, tekelci kârla karşılaştırarak, rekabeti bozucu davranışı yapmayı tercih edebilmektedir. Bu nedenlerle öncül olarak erişim ve tarife düzenlemelerinin ve ilişkili yükümlülüklerin uygulanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

5 REKABET SEVİYESİNİN ANALİZİ

Bu bölümde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarının rekabet yapısı analiz edilmektedir.

İlgili pazara ilişkin rekabet seviyesinin analizi söz konusu pazarda EPG'ye sahip işletmecinin olup olmadığını tespitle paraleldir. Zira yapılan analiz sonucunda; ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmecinin bulunmaması söz konusu pazarın rekabetçi olduğunu, ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmeci veya işletmecilerin varlığı ise söz konusu pazarın rekabetçi olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu bölümde yapılan rekabet seviyesi analizi ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmecinin varlığını tespit etmeye yöneliktir.

EPG Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinde 'etkin piyasa gücü', "*İşletmecinin, ilgili elektronik haberleşme pazarında, tek başına ya da diğer işletmecilerle birlikte rakiplerinden, kullanıcılarından ve tüketicilerinden fark edilir bir şekilde bağımsız olarak hareket edebilmesine imkân sağlayan ekonomik gücü*" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, anılan Yönetmelik çerçevesinde ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmecilerin bulunup bulunmadığının tespiti için başta pazar payı olmak üzere; kolayca tekrarlanamayan altyapıların kontrolü, teknolojik avantajlar veya teknolojik üstünlük, dengeleyici alıcı gücünün düşüklüğü veya olmaması, finansal kaynaklara veya sermaye piyasalarına kolay ve ayrıcalıklı erişim imkânı, ürün veya hizmet çeşitliliği, ölçek ekonomisi, kapsam ekonomisi, dikey bütünleşme, gelişmiş dağıtım ve satış ağları, potansiyel rekabetin olmaması, genişleme önündeki engeller gibi çeşitli kriterler göz önünde bulundurulabilmektedir.

5.1 Pazar payı

Pazarda EPG'ye sahip bir işletmecinin olup olmadığı değerlendirilirken temel alınan husus, ilgili işletmecinin tek başına ya da başka bir işletmeciyle birlikte pazardaki ekonomik parametreleri belirleyebilme gücüdür. Bununla birlikte, istisnai durumlar hariç genellikle yüksek orandaki (%50'nin üzerindeki) pazar payına sahip bir işletmecinin bulunması durumunda söz konusu işletmeci EPG'ye sahip işletmeci olarak belirlenmektedir.

Avrupa Komisyonu uygulamalarında %25'in üzerinde pazar payı olmayan işletmecilerin söz konusu pazarda (tek başına) EPG'ye sahip olması genellikle olasılık dışı görülmektedir. Tek başına EPG'nin genellikle işletmecilerin %40'ın üzerinde pazar payına sahip olduğu durumlarda ortaya çıktığı kabul edilmekle birlikte daha düşük pazar paylarında da EPG'nin

bulunabileceği ifade edilmektedir. %50'nin üzerindeki pazar payı ise EPG'nin varlığına işaret eden güçlü bir karine olarak dikkate alınmaktadır¹.

Her bir sabit şebeke işletmecisi kendi şebekesinde çağrı sonlandırma pazarında %100 pazar payına sahiptir. Ayrıca, sabit telefon hizmetleri pazarına yeni bir işletmecinin girmesi durumunda ve söz konusu işletmecinin kendi şebekesi olması durumunda söz konusu işletmeci de, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında %100'lük bir pazar payına sahip olacaktır.

5.2 Potansiyel rekabetin olmayışı

Potansiyel rekabet, yeni işletmecilerin ilgili pazara giriş imkânını ifade etmektedir. Potansiyel rekabet, mevcut rakiplerin sayısı etkin bir rekabete yol açacak seviyede olmasa dahi tarife yapılarının rekabetçi bir seviyede belirlenmesine yol açabilmektedir.

Elektronik haberleşme pazarlarında rekabetçi kısıtlar hâlihazırda pazarda bulunmayan potansiyel rakiplerin inovasyon tehdidinden de kaynaklanabilmektedir. Bu tür pazarlarda rekabete ilişkin değerlendirmeler ileriye dönük yaklaşımları temel almalıdır.

Sabit numaraya yapılan çağrıyı sonlandırmak isteyen bir işletmeci, çağrıyı yalnızca bu numaraya ait hattın bağlı olduğu şebeke üzerinde sonlandırabilir. Bu nedenle çağrı sonlandırma hizmeti aboneye numara tahsis etmiş işletmeci tarafından sunulabilecektir. Ayrıca, mevcut ve yakın zamanda gerçekleşmesi öngörülebilecek teknolojik gelişmelerin de bu durumu değiştirmesi ihtimal dâhilinde görülmemektedir.

5.3 Dengeleyici alıcı gücü

İlgili pazarda faaliyet gösteren işletmecilerin müşterilerden bağımsız hareket edebilme gücüne sahip olması, söz konusu işletmecilerin pazar gücünü artırıcı bir sonuç doğurmaktadır. Buna karşın, pazarda belirli bir seviyede pazarlık gücüne sahip müşterilerin bulunması, ilgili pazarda faaliyet gösteren işletmecilerin bağımsız şekilde hareket edebilme kabiliyetini kısıtlamaktadır. Söz konusu pazarlık gücü, müşterinin büyüklüğünden veya pazara arz yapan işletmeciye sunacağı diğer avantajlardan (örneğin diğer pazarlara daha kolay erişim imkânı vb.) kaynaklanabilmektedir. Geçiş maliyetlerinin yüksekliği ve pazara

---

¹ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/C, 165/03 prg 75.

giriş önünde engeller bulunması, talep yönünde bulunan müşterilerin pazarlık gücünü azaltan unsurlardır. Dengeleyici alıcı gücünün varlığından söz edebilmek için bir fiyat artışı ya da fiyat artışı tehdidi oluştuğunda müşterilerin (makul bir zaman içerisinde) diğer alternatiflere geçebilme olanağına sahip olmaları gerekmektedir. Sonuç itibarıyla, işletmecinin sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmetine ilişkin olarak bu pazarda tekel konumunda olduğundan dengeleyici alıcı gücünün olmadığı ifade edilebilir.

5.4 Etkin pazar gücünün değerlendirilmesine yönelik sonuçlar

İlgili pazar tanımı kapsamında her bir sabit telefon şebekesi işletmecisi, kendi abonesine doğru başlatılan çağrılar sadece kendisi sonlandırabilecektir. Dolayısıyla, yukarıda yapılan değerlendirmeler neticesinde her bir sabit telefon şebekesi işletmecisinin, abonesinde sonlanacak çağrılar için kendi şebekesinde %100 pazar payına sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her bir sabit telefon şebekesi işletmecisinin çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Soru 7

Rekabet seviyesi analizi kapsamında yapılan değerlendirmelere, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında her bir sabit şebeke işletmecisinin abonelerinde sonlanacak çağrılar için kendi şebekesinde %100 pazar payı olduğu ve her bir sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu değerlendirmelerine katılıyor musunuz? Görüşünüzü gerekçeleri ile birlikte açıklayınız.

Soru 7'ye ilişkin görüşler:

Rekabet Kurumu tarafından gönderilen görüşte; her bir şebeke işletmecisinin kendi şebekesinde sonlandırdığı çağrılar bakımından tekel olduğunun kabulünün kaçınılmaz olmasından hareketle her işletmecinin kendi şebekesi bağlamında etkin piyasa gücüne sahip olması tespitine iştirak edildiği ifade edilmektedir.

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; Kurumumuzun rekabet seviyesi analizinde EPG'yi 01.09.2009 tarih ve 27336 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan EPG Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesine göre yorumladığı, EPG için kritik unsurun ilgili firmanın piyasa payının ne olduğu değil, diğer işletmecilerden ve tüketicilerden bağımsız bir şekilde piyasa faaliyetini gerçekleştirmesi olduğu, Kurumumuzun baz aldığı, her bir sabit şebeke işletmecisinin kendi şebekesinde çağrı sonlandırma pazarında %100 pazar payına sahip

olması argümanının ikame ürünlerin gelişiminin çok yüksek olduğu piyasalar için anlamlı olmadığı, kendi şebekesinde %100 piyasa payına sahip olan firmanın fiyatını tekelci fiyat seviyesinde belirleyeceği/belirlediği yönünde her hangi bir unsur bulunmadığı, bilakis, ikame ürünlerin var olduğu bu piyasalarda %100 piyasa payına sahip firmaların bu durumu tekel gücü olarak kullanıp, fiyat yükseltmeleri yapmasının mümkün olmadığı, bu fiyat stratejisinin neden olacağı tek etkinin ilgili sesli görüşme abonelerinin, ilgili hizmeti almak için mobil ve VoIP ses hizmetlerine yönelmelerin olacağı, dolayısıyla dar bir kapsamda tanımlanan sabit ses piyasasında yüksek piyasa payının varlığı, rekabetin gerçekleşmesi önünde bir engel teşkil etmeyeceği, Kurumumuzun, EPG için bir önemli kriter olarak, potansiyel rekabetin olmadığı görüşünü kullandığı, bu kapsamda teknolojik değişimin, yakın zamanda piyasanın bu unsurunda bir değişmeye neden olmayacağına kabulünün de doğru olmadığı, zira endüstrinin bir yarışabilir piyasa olduğu ve hem sabit ses çağrı sonlandırma hem de ikame ürünler olan mobil ve VoIP ses hizmetlerinde piyasaya girişin yasal olarak serbest olduğu sürece, yerleşik firmanın fiyatını ortalama maliyetinin üzerinde belirleyip aşırı (tekelci) kâr elde ettiği her durumda potansiyel rekabet tehdidiyle karşılaşacağı, potansiyel rekabetin yerleşik firmanın tekel fiyatı uyguladığı durumlarda eğer piyasaya giriş yasal olarak serbest ise potansiyel rekabetçilerin piyasaya giriş tehdidi ile yerleşik firmanın fiyatını yükseltmesini engellemesine atfen kullanıldığı, ilgili piyasada ikame ürünlerin varlığı ve sabit seste piyasaya girişin yasal olarak serbest olması, yani erişim regülasyonunun uygulanmasının potansiyel rekabeti mümkün kılacağı, bunun dışında potansiyel rekabetin olmadığı görüşüne atfen gerekli görülen tarife regülasyonu için her hangi bir haklı iktisadi gerekçenin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Soru 7'ye ilişkin değerlendirmeler:

Soru 6'ya ilişkin cevaplar kapsamında ifade edildiği üzere Kurumumuz tarafından pazar analizleri ile yapılan düzenlemelerin amacı ilgili pazarlarda etkin rekabetin tesisi ve korunmasıdır. Bu çerçevede Türk Telekom'un Kurumumuz düzenlemeleri ile ilgili açıklamaları ve ilgili ürünlerin ikame ilişkisi ile ilgili görüş ve değerlendirmeleri 2 ve 3'üncü soruya ilişkin cevaplar kapsamında ele alınmış ve gerekli açıklamalar bu kapsamda yapılmıştır.

6 EPG'YE SAHİP İŞLETMECİYE GETİRİLECEK YÜKÜMLÜLÜKLER

İlgili pazarda EPG'ye sahip işletmecinin/işletmecilerin tespit edilmesi, söz konusu pazarda etkin rekabet ortamının bulunmadığının bir kanıtı olarak görülmekte ve yapılan pazar analizinde ulaşılan sonuçlara göre etkin rekabetin tesisi, korunması ve devamı açısından gerekli görülen tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, öncelikle tanımlanan ilgili pazarlardaki EPG'ye sahip işletmecinin/işletmecilerin rekabeti olumsuz etkileyebilecek olası uygulamalarının ve bu uygulamalar sonucunda ortaya çıkabilecek olası rekabet aksaklıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Sonrasında ise EPG'ye sahip işletmecinin/işletmecilerin rekabeti bozucu uygulamalarının önüne geçilmesini hedefleyen orantılı tedbir ve yükümlülüklerin belirlenerek uygulanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak incelenen pazardaki rekabet aksaklıklarına yol açabilecek uygulamaların değerlendirilmesi, alınacak düzenleyici tedbirlerin tespiti açısından önem arz etmektedir.

Rekabet politikaları çerçevesinde işletmecilerin rekabeti kısıtlayıcı uygulamaları temelde rakipleri dışlayan uygulamalar (fiyat sıkıştırması, yıkıcı fiyatlandırma, ayrımcılık vs.) ve/veya müşterilerin zararına olan (aşırı fiyat, düşük kalite vs.) uygulamalar olarak ortaya çıkmaktadır. Sabit şebekede çağrı sonlandırma gibi toptan pazarlarda ortaya çıkabilecek rekabet aksaklıkları hem son kullanıcı hem de rakipler açısından olumsuz etkiler taşıyabilmektedir. Nitekim, ortaya çıkabilecek rekabet aksaklıkları arasında; EPG'ye sahip işletmecinin ilgili pazarda sahip olduğu pazar gücünü EPG'ye sahip olmadığı bir başka pazara kaydırarak rekabet ihlaline sebebiyet vermesi, ilgili pazara giriş engeli oluşturması veya ilgili pazardaki gücünü kullanarak aşırı fiyat uygulaması, düşük kalitede hizmet sunması gibi hususlar sayılabilir.

Sabit şebeke işletmecileri, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında %100 pazar payına sahip olup, hem sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında hem de bu pazarlarla dikey bütünleşik yapıda bulunan perakende pazarlarda faaliyet göstermektedirler. Bu nedenle sabit şebeke işletmecileri sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında sahip oldukları pazar gücünü kullanarak perakende pazarda rakiplerini dışlayıcı rekabet politikaları izlemeleri, ayrıca, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında kendi müşterileri olan diğer işletmecilere (aynı zamanda perakende pazarda rakipleri olan işletmecilere) aşırı fiyatla ve/veya düşük kalitede çağrı sonlandırma hizmeti sunmak istemeleri mümkündür. Bu kapsamda, sabit

şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olan işletmecilerin uygulayabileceği rekabeti kısıtlayıcı uygulamalara aşağıda kısaca değinilmektedir:

- **Arabağlantı yapmayı reddetme:** Sabit şebeke işletmecileri, rakipleri ile arabağlantı yapmayı reddedecek olursa temelde kendileri de gelir kaybı ile karşı karşıya kalacağından arabağlantı yapmayı reddetmek yerine yapılan arabağlantının kalitesini düşürmek, aşırı fiyatla sunmak, ayrımcılık yapmak gibi diğer rekabet ihlali uygulamalarıyla rakiplerini zor durumda bırakma yolunu seçebilirler.
- **Fiyat dışı uygulamalar:** Sabit şebeke işletmecileri, çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip işletmeci olarak bu pazarda sahip oldukları pazar gücünü kullanarak ayrımcılık yapmak, hizmetin sunumunda geciktirici taktikler uygulamak, hizmetleri paket halinde veya bağlı bir şekilde sunmak gibi şartlar öne sürerek rekabet ihlalleri uygulayabilirler.
- **Fiyata dayalı uygulamalar:** Sabit şebeke işletmecileri, çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip işletmeci olarak aşırı fiyat, fiyat ayrımcılığı ve çapraz sübvansiyon gibi çeşitli fiyata dayalı uygulamalarla rakiplerini pazarın dışına itebilirler.

Yukarıda yer verilen muhtemel rekabet aksaklıklarının; rakiplerin maliyetlerinin artırılması, rakiplerin satışlarının kısıtlanması ve rakiplerin pazarın dışına itilmesi gibi çeşitli etkileri olabilecektir. İlgili pazarda EPG'ye sahip işletmeciye getirilen yükümlülüklerle rekabet aksaklıklarının giderilmesi yolu ile etkin rekabetin tesisi ve korunması amaçlanmaktadır. EHK'nin 4'üncü maddesinde elektronik haberleşme hizmetlerinin yürütülmesinde ve/veya elektronik haberleşme altyapısı işletiminde ve bu hususlarda yapılacak düzenlemelerde dikkate alınacak ilkeler kapsamında; ayırım gözetmeme, şeffaflık, maliyet esaslı ücret belirlenmesi ve herkesin makul bir ücret karşılığında hizmetlerden faydalanmasının sağlanması sıralanmaktadır. Ayrıca EPG Yönetmeliği'nin 11'inci maddesinde "*Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere, ilgili mevzuattaki hükümler saklı kalmak üzere, aşağıda yer alan yükümlülüklerden birini, birkaçını veya tamamını getirir.*" hükmü yer almakta olup, Yönetmelik'te EPG'ye sahip işletmecilere getirilebilecek yükümlülükler ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydı ile aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Şeffaflık,
- Referans erişim ve/veya arabağlantı tekliflerinin yayımlanması,

- Ayrım gözetmeme,
- Hesap ayrımı,
- Erişim ve/veya arabağlantı sağlama,
- Tarife kontrolüne tabi olma,
- Maliyet muhasebesi,
- Taşıyıcı seçimi ve önseçimi,
- Asgari kiralık hat gurubu hizmetini sunma.

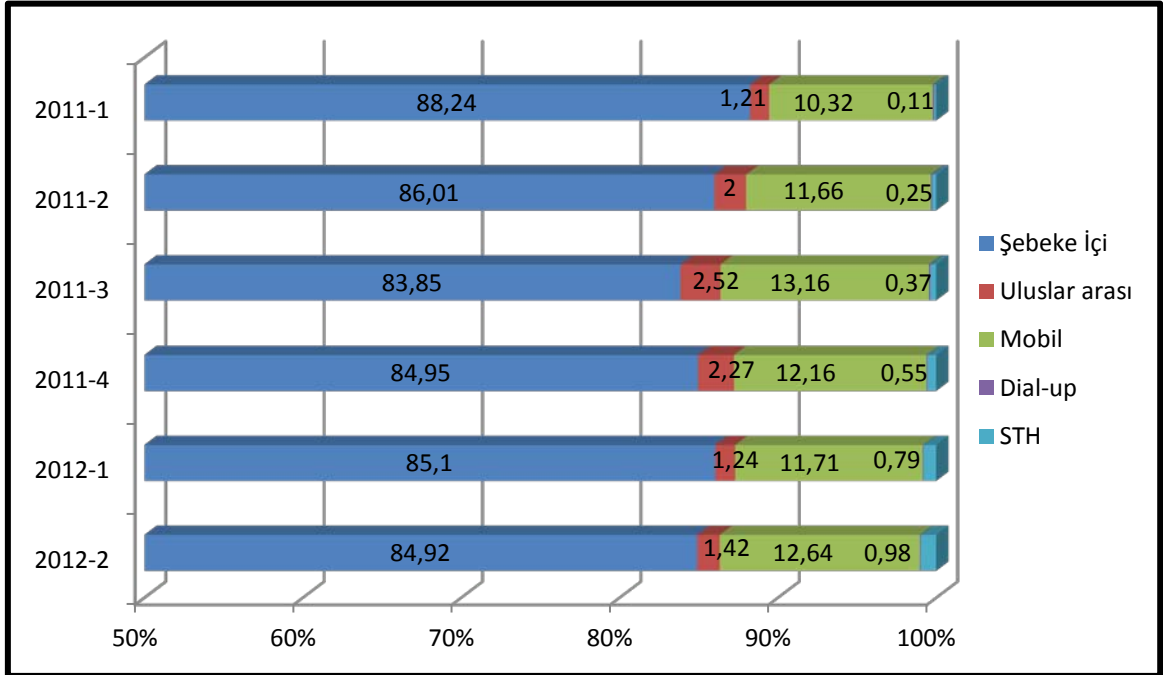
İşbu doküman kapsamında yapılan pazar analizi neticesinde sabit şebeke işletmecilerine, hâlihazırda tâbi olduğu yükümlülükler gözden geçirilerek pazarda görülmesi muhtemel rekabet aksaklıkları ile orantılı düzenleyici tedbirlerin uygulanması gerekmektedir.

Yükümlülüklerde farklılaştırma

Ayrıca, EHK'nin 'Rekabetin sağlanması' başlıklı 7'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında "*Aynı ve/veya farklı pazarlarda etkin piyasa gücüne sahip olan işletmeciler arasında söz konusu yükümlülükler açısından farklılaştırma yapılabilir*" hükmü, EPG Yönetmeliği'nin 'Yükümlülüklerin farklılaştırılması' başlıklı 12'nci maddesinde yer alan "*Aynı veya farklı pazarlarda etkin piyasa gücüne sahip olan işletmeciler arasında yükümlülükler açısından farklılaştırma yapılabilir. Farklılaştırma, işletmecilere getirilebilecek yükümlülüklerin seçimi veya seçilmiş olan yükümlülüklerin uygulama detaylarının farklılığı şeklinde olabilir.*" hükmü ile 08.09.2009 tarih ve 27343 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*İlgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere Kurum tarafından, işletmecilerin yetkilendirmeleri ile bu Yönetmeliğin 9, 14 ve 15 inci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmeliğin 8 ilâ 16 ncı maddelerinde belirtilen yükümlülüklerden biri, birkaçı veya tamamı getirilir. ... Farklılaştırma, işletmecilere getirilebilecek yükümlülüklerin seçimi ve/veya seçilmiş olan yükümlülüklerin uygulama detaylarının farklılığı şeklinde olabilir.*" hükmü çerçevesinde EPG'ye sahip işletmecilere ilişkin yükümlülüklerde farklılaştırma yapılabilir.

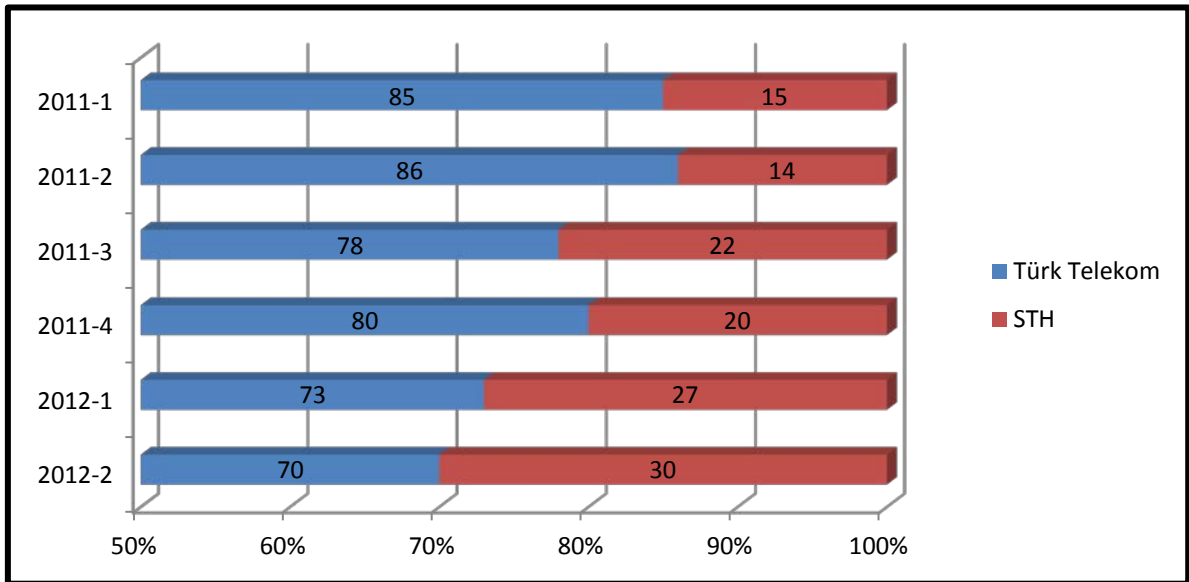
Türk Telekom'un 2011 yılı Mart ayı sonu itibariyle %88,24 olan şebeke içi trafiğinin toplam trafikteki payının 2012 yılı Haziran ayı sonu itibariyle %84,92 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Türk Telekom'dan STH işletmecilerine doğru yapılan aramalar ise 2012 yılı Haziran ayında artarak Türk Telekom'un toplam çağrı trafiğinin %0,98'ini oluşturmuştur.

Şekil 5 Türk Telekom çağrı trafiği

Türk Telekom'un il içi, iller arası, uluslararası ve mobile doğru olan arama gelirleri ile STH işletmecilerinin toplam gelirleri karşılaştırıldığında STH işletmecilerinin ilgili hizmetlerdeki gelir bakımından 2011 yılı Mart ayı sonu itibariyle pazar payları %15 olurken, 2012 yılı Haziran ayı sonu itibariyle söz konusu pazar payları %30 olarak gerçekleşmiştir.

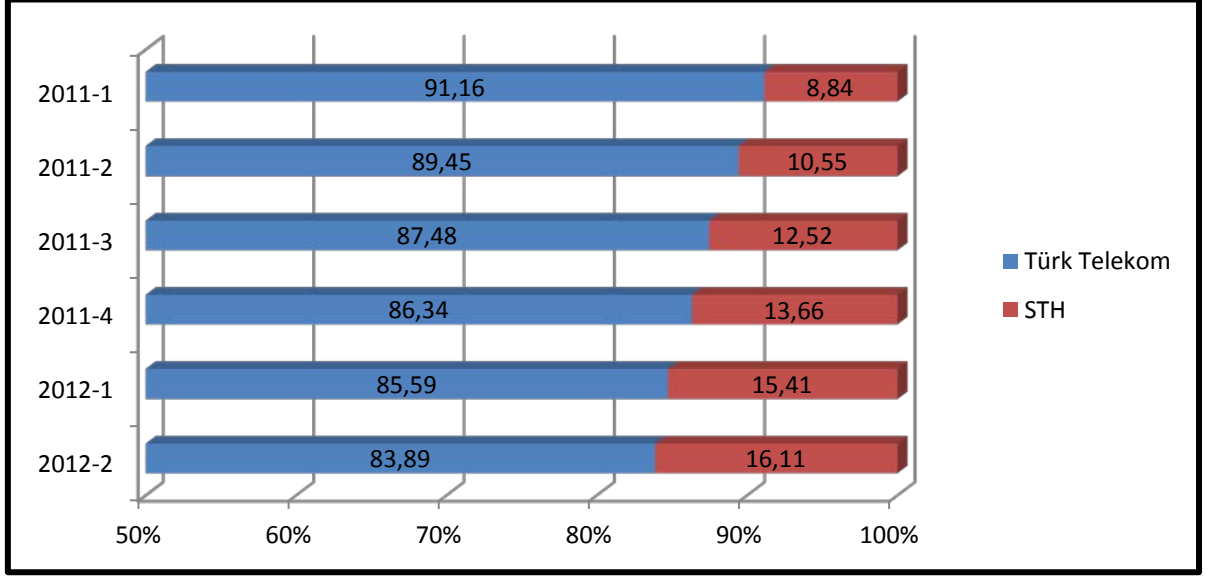
Şekil 6 Türk Telekom – STH Arama Hizmeti Gelirlerine Göre Pazar Payı

STH işletmecilerinin ve Türk Telekom'un sabit şebekede başlatılan toplam trafik miktarındaki paylarına Şekil 10'da yer verilmektedir. 2011 yılı birinci çeyreğinde STH işletmecilerinin söz konusu trafik miktarındaki payı %8,84 iken 2012 yılı ikinci çeyreğinde %16,11'e çıkmış; Türk

Telekom'un payı ise 2011 yılı Mart ayında 91,16 iken 2012 yılı Haziran ayında %83,89'a gerilemiştir.

Şekil 7 Türk Telekom – STH Sabit Çağrı Başlatma Toplam Trafikine Göre Pazar Payları

Sabit çağrı sonlandırma pazarında tüm sabit şebeke işletmecileri %100 pazar payı ile ilgili pazarda EPG'ye sahip olsalar dahi Türk Telekom'un yerleşik işletmeci olması, yukarıda yer verilen yurt içi trafiğe ilişkin veriler ışığında Türk Telekom'un perakende sabit pazarlarda diğer STH işletmecilerinden arama hizmeti geliri ile çağrı başlatma trafiği baz alındığında çok daha fazla pazar payına sahip olması ve kolayca tekrarlanmayan ülke genelinde yaygın bulunan yerel ağa sahip bulunması gibi nedenleri göz önünde bulundurulduğunda Türk Telekom'un ilgili pazarda kendisinden en çok arabağlantı ve çağrı sonlandırma talep edilen işletmeci olduğu, ölçek ekonomisinden kaynaklanan bu durumun rekabet düzeyini doğrudan etkileyen bir faktör olduğu değerlendirilmektedir. STH işletmecileri için Türk Telekom'dan çağrı sonlandırma hizmeti alınmasının açıklanan nedenlerle diğer STH işletmecilerinden aynı hizmetin alınmasından çok daha fazla önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinde yer alan "Aynı ve/veya farklı pazarlarda etkin piyasa gücüne sahip olan işletmeciler arasında yükümlülükler açısından ilgili pazar veya pazarlarda rekabet düzeyini etkileyen unsurlar ile 5 inci maddede yer verilen ilkeler dikkate alınarak farklılaştırma yapılabilir." hükmü göz önünde bulundurularak Türk Telekom'a getirilecek yükümlülükler ile diğer STH işletmecilerine getirilecek yükümlülükler arasında farklılaştırma yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

6.1 Erişim ve Arabağlantı Yükümlülüğü

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nda 'arabağlantı', “*Bir işletmecinin kullanıcılarının aynı veya diğer bir işletmecinin kullanıcılarıyla irtibatının veya başka bir işletmeci tarafından sunulan hizmetlere erişiminin sağlanmasını teminen, aynı veya farklı bir işletmeci tarafından kullanılan elektronik haberleşme şebekelerinin birbirlerine fiziksel ve mantıksal olarak bağlantısını*” ifade edecek şekilde tanımlanmıştır. Bu itibarla Kurum, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 9'uncu maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 11'inci maddesi gereği, ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmecileri arabağlantı yükümlüsü olarak belirleyebilecektir. İşbu pazar analizi kapsamında incelenen arabağlantı hizmeti, çağrı sonlandırma hizmetinin sunulması için kurulacak arabağlantıdır. Her şebeke işletmecisinin kendi şebekesinde sonlanacak çağrılar bakımından tekeli haiz olduğu da düşünüldüğünde, arabağlantı sağlama yükümlülüğü kapsamında, sabit şebeke işletmecileri, arabağlantı hizmetini talep eden diğer işletmecilere sunmaları gerekmektedir.

Arabağlantı yükümlülüğü getirilmesinin arka planında, elektronik haberleşme sektöründe yüksek giriş engellerinin varlığı ve bu engellerin alternatif işletmecileri pazara girmekten vazgeçirme olasılığı yatmaktadır. Teknik olarak çağrı sonlandırma hizmetlerinin arz ve talep ikamesinin bulunmadığı ve buna bağlı olarak da sabit şebeke işletmecilerinin kendi şebekelerinde sonlandıracakları çağrılar üzerinde tekel gücüne eşdeğer bir piyasa gücüne sahip oldukları dikkate alındığında, çağrı sonlandırma hizmetlerinin talep eden işletmecilere sunulması zorunlu unsur kapsamında değerlendirilebilecektir. Söz konusu hizmetin zorunlu unsur niteliğini haiz olmasından ötürü bu hizmetlerin elektronik haberleşme sektöründe faaliyet gösteren ve kendi şebekesi olan işletmeciler tarafından sunulması gereklilik arz etmektedir. Çağrı sonlandırma hizmeti sunabilmek için kendi şebekesi olan işletmecilerin kullanıcılarına numara tahsis etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle ancak kendisine Kurum tarafından numara tahsis edilmiş işletmeciler çağrı sonlandırma hizmeti sunabilirler.

Bu çerçevede, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olan Türk Telekom'a ve Kurum tarafından kendisine numara tahsis edilen STH işletmecilerine arabağlantı sağlama yükümlülüğünün getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

6.2 Ayrım Gözetmeme Yükümlülüğü

Ayrım gözetmeme yükümlülüğüne ilişkin olarak EHK'nin 16'ncı maddesinin beşinci fıkrasında; “*Kurum, erişim yükümlüsü işletmecilere, diğer işletmecilerin makul erişim*

taleplerini, bu Kanun hükümleri çerçevesinde karşulamalarına yönelik olarak eşitlik, ayırım gözetmeme, şeffaflık, açıklık, maliyet ve makul kâra dayalı olma yükümlülükleri ile erişim hizmetlerini kendi ortaklarına, iştiraklerine veya ortaklıklarına sağladıkları ile aynı koşul ve kalitede sunma yükümlülüğü getirebilir.” hükmü yer almaktadır.

Ayrıca Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesinde “*Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere, elektronik haberleşme hizmetlerini sağlamak için kendi kullandıkları veya üçüncü şahısların elektronik haberleşme hizmetlerini sunmak için gereksinim duydukları hizmetleri, söz konusu hizmetleri talep edenlere; ayırım gözetmeksizin ve kendi ortaklarına, iştiraklerine veya ortaklıklarına sağladıkları ile aynı koşul ve kalitede temin etme yükümlülüğü getirebilir.” hükmü yer almaktadır.*

Bu anlamda pazarda etkin rekabet ortamının sağlanması açısından ayırım gözetmeme yükümlülüğü büyük önem taşımaktadır. Ayırım gözetmeme yükümlülüğü, EPG'ye sahip işletmecinin benzer ürünler sunmakta olan diğer işletmecilere benzer durumlarda eşit şartlar uygulaması ve diğer işletmecilere kendine sunduğu hizmetlere eşdeğer kalite ve koşullarda hizmet sağlamanın temin edilmesine yöneliktir. Bu şekilde getirilen ayırım gözetmeme yükümlülüğü ile çağrı sonlandırma talebinde bulunan üçüncü kişilerin, yükümlü işletmecinin kendi ya da birimleri veya iştirakleri ile aynı koşullarda hizmet alabilmeleri sağlanmış olunmaktadır.

Bu çerçevede, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında Türk Telekom'a ve kendisine numara tahsis edilen STH işletmecilerine sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında ayırım gözetmeme yükümlülüğünün getirilmesi gerekmektedir.

Bu yükümlülüğün uygulanmasında hizmet seviyesi taahhüdü, hizmet seviyesi garantisi (cezai şart ve yaptırımlar) ve temel performans göstergelerine ilişkin yükümlülükler alternatif işletmecilere pazara girişte yeterli rekabet ortamının sağlanması için önemlidir. Hizmet seviyesi taahhütleri (Service Level Agreements, SLA) ile hizmet seviyesi taahhütlerine uyulmaması halinde uygulanacak cezai şart ve yaptırımları ve temel performans göstergelerinin aynı metinde olabileceği gibi farklı metinler halinde yayımlanması da mümkündür.

Hizmet seviyesi taahhütlerine uyulmaması halinde uygulanacak cezai şart ve yaptırımlar (Service Level Guarantee, SLG) kapsamında, yerleşik işletmecinin caydırılması ve ayrımcı davranışları terk etmesi sağlanabilir.

Temel performans göstergelerinde (Key Performance Indicators, KPI) ise iptal süreleri, talep ile devrenin çalışır hale getirilmesi arasında geçen süre, arıza giderim süresi gibi yerleşik işletmeci ve onun iştirakleri ile alternatif işletmecilere sunulan hizmetlere ilişkin verileri karşılaştırma olanağını sağlayan ölçütlere yer verilmektedir. Söz konusu veriler kullanılarak yerleşik işletmecinin kendisi ve iştiraki ile alternatif işletmeciler arasında ayırım gözetip gözetmediği ve dolayısıyla ayırım gözetmeme yükümlülüğüne uygun hareket edip etmediği daha etkin bir şekilde tespit edilebilmektedir.

Referans erişim/arabağlantı teklifleri, sunulan hizmete ilişkin usul, esas ve ücretlerin belirlenmesinde önemli ve kritik bir role sahiptir. Nitekim referans erişim/arabağlantı teklifinin yayımlanması kapsamında piyasaya yeni giren işletmecilerin erişim ve arabağlantı yükümlüsü işletmeciler ile yapacakları erişim/arabağlantı anlaşmalarındaki belirsizlikler asgariye indirilerek bu işletmecilerin ileriye yönelik plan yapabilmeleri sağlanmış olmaktadır. Aynı şekilde ayırım gözetmeme ve şeffaflık yükümlülüklerinin referans erişim yükümlülüğü kapsamında yer verilen hüküm ve şartlar ile tam olarak uygulanması sağlanabilecektir. Bu kapsamda hizmet seviyesi taahhüdü ve cezai şart ve yaptırımlara ilişkin yükümlülükler referans erişim yükümlülüğü çerçevesinde ele alınmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Perakende seviyede Türk Telekom'un rekabet düzeyini etkileyecek güçte olması nedeni ile ayırım gözetmeme yükümlülüğü kapsamında Türk Telekom tarafından hizmet seviyesi taahhütlerine ilişkin işletmeci bazında gerçekleşme değerlerini içeren temel performans göstergelerinin, Kurum tarafından aksi belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar Kuruma gönderilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında Türk Telekom'a ve kendisine numara tahsis edilen STH işletmecilerine sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında ayırım gözetmeme yükümlülüğünün getirilmesi, ayrıca, EHK'nin 7'nci maddesinin üçüncü fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 12'nci maddesi muvacehesinde Türk Telekom tarafından hizmet seviyesi taahhütlerine ilişkin işletmeci bazında gerçekleşme değerlerini içeren temel performans göstergelerinin, Kurum tarafından aksi belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar Kuruma gönderilmesi gerekmektedir.

6.3 Şeffaflık Yükümlülüğü

Şeffaflık yükümlülüğü ile ilgili olarak EHK'nin 16'ncı maddesinin 5'inci fıkrasında erişim yükümlülüğü kapsamında "*Kurum, erişim yükümlüsü işletmecilere, diğer işletmecilerin*

makul erişim taleplerini, bu Kanun hükümleri çerçevesinde karşılamlarına yönelik olarak eşitlik, ayırım gözetmeme, şeffaflık, açıklık, maliyet ve makul kâra dayalı olma yükümlülükleri ile erişim hizmetlerini kendi ortaklarına, iştiraklerine veya ortaklıklarına sağladıkları ile aynı koşul ve kalitede sunma yükümlülüğü getirebilir.” hükmü yer almaktadır.

Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 11'inci maddesinin birinci fıkrasında “Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere, teknik özellikler, şebeke özellikleri, tedarik ve kullanıma ilişkin hüküm ve koşullar ile ücretler gibi belirli bilgileri aleni hâle getirme yükümlülüğü getirebilir.” hükmü yer almaktadır. Bu hükümlere istinat eden şeffaflık yükümlülüğü, erişim ve arabağlantı hususlarında işletmecilerin muhasebe bilgisine, teknik ayrıntılara, şebeke özelliklerine ve kullanım ile hizmet sunumuna ilişkin koşullar ve fiyatlara ilişkin verilerin ilgili taraflara şeffaf bir şekilde açıklanmasıdır. Dolayısıyla, şeffaflık yükümlülüğünün getirilmesi ile birlikte pazara yeni girecek işletmecilerin doğru öngörüler içinde bulunmalarının yanında işletmeciler arasında ortaya çıkabilecek olası anlaşmazlıkların önüne geçilmesi de temin edilmiş olacaktır.

Ayrıca, şeffaflık yükümlülüğü ile erişim ve arabağlantıya ilişkin verilerin şeffaf hale gelmesinin sağlanması dolayısıyla şeffaflık yükümlülüğü ve arabağlantı sağlama arasında doğal bir ilişki olduğu değerlendirilmektedir. Bu doğal ilişkiye benzer nitelikte bir başka ilişki de şeffaflık yükümlülüğü ile hesap ayırımı, referans erişim teklifi hazırlama ve ayırım gözetmeme yükümlülükleri arasında bulunmaktadır. Şeffaflık yükümlülüğü, rekabete aykırı ayırımıcuy uygulamaların teşhis edilmesi noktasında ayırım gözetmeme yükümlülüğünün de doğal olarak tamamlayıcısıdır.

Düzenleyici kurumlar, şeffaflık yükümlülüğü kapsamında, işletmecilerden hesap bilgileri, teknik özellikler, şebeke özellikleri, tedarik ve kullanıma ilişkin hüküm ve koşullar gibi arabağlantı ve/veya erişime ilişkin belirli bilgilerin aleni hale getirilmesini talep edebilmektedir. Bu çerçevede temel performans göstergelerinin kamuoyu ile paylaşılması ve bunun sonucunda söz konusu bilgilerin alternatif işletmecilerce ve diğer menfaat sahipleri tarafından da incelenmesinin sağlanması gerektiği değerlendirilmektedir. Perakende seviyede en fazla trafiğe sahip olan Türk Telekom'un ilgili pazarda kendisinden çağrı sonlandırma talep edilen işletmeci olması nedeni ile temel performans göstergelerinin başarıya ulaşması için temel performans göstergesi sonuçlarını belli aralıklarla kamuoyu ile paylaşması gerekir. Bu nedenle Türk Telekom tarafından, temel performans göstergelerinin işletmeci bazındaki ortalama değerlerinin, işletmeciler arasında kıyas yapılabilmesine imkan

tanyacak şekilde, Kurum tarafından aksi belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar hazırlanarak kendi internet sayfası üzerinden bir sonraki döneme kadar kamuoyu ile paylaşması yükümlülüğüne tabi olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla, Türk Telekom ile Kurum tarafından kendisine numara tahsis edilen STH işletmecilerine sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında şeffaflık yükümlülüğünün getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca Türk Telekom'a Kurum tarafından temel performans göstergelerinin işletmeci bazındaki ortalama değerlerinin, işletmeciler arasında kıyas yapılabilmesine imkan tanıyacak şekilde, aksi Kurum tarafından belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar hazırlanarak kendi internet sayfası üzerinden bir sonraki döneme kadar kamuoyu ile paylaşması yükümlülüğüne tabi olması gerektiği değerlendirilmektedir.

6.4 Referans Erişim ve/veya Arabağlantı Tekliflerinin Yayımlanması Yükümlülüğü

EHK'nin 19'uncu maddesinde birinci fıkrasında *"Kurum, erişim yükümlüsü işletmecilere referans erişim teklifi hazırlama yükümlülüğü getirebilir. Kurum tarafından referans erişim teklifi hazırlama yükümlülüğü getirilen işletmeciler, bu yükümlülüğün getirildiği tarihten itibaren üç ay içerisinde söz konusu teklifleri Kurumun onayına sunmakla yükümlüdürler."* hükmü, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 11'inci maddesinde *"Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere arabağlantıyı da içerecek şekilde referans erişim teklifleri hazırlama yükümlülüğü getirebilir."* hükmü ve EPG Yönetmeliği'nin 11'inci maddesininin (b) bendinde *"Referans erişim ve/veya arabağlantı tekliflerinin yayımlanması"* hükmü yer almaktadır.

Ülkemiz mevzuatında referans tekliflerin hazırlanması yükümlülüğü açıkça düzenlenmekle birlikte söz konusu yükümlülüğün 2002/19/EC sayılı Erişim Direktifi'nde EPG'ye sahip işletmecilere getirilecek yükümlülükler arasında müstakil olarak zikredilmediği, ancak şeffaflık yükümlülüğü kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Bu yükümlülük tek başına işlevselliği haiz olmamakla birlikte arabağlantı sağlama yükümlülüğü getirilmiş olan sabit şebeke işletmecilerinin sağlayacakları hizmetleri hangi şartlarda diğer işletmecilere sunacaklarına ilişkin şeffaflığı temin etmesi açısından son derece önemlidir.

Kendisine arabağlantı sağlama yükümlülüğü getirilmiş EPG'ye sahip işletmecilerin düzenlemeye konu olan hizmetlerin sunulmasında direnç gösterdikleri de görülebilmektedir.

Bu direnç kendini yükümlülüklerin uygulanmasını geciktirme, test prosedürlerini uzatarak hizmetin verilmesini sürüncemede bırakma ve teknik imkânsızlıklar öne sürme gibi davranışlarla kendini göstermektedir ki; bu türden davranışların anlaşma yapmayı reddetme kapsamındaki rekabete aykırı davranışlar arasında değerlendirilmesi de mümkündür. Bu nedenle arabağlantı sağlama yükümlülüğüne işlerlik kazandırılmasını teminen ayırım gözetmeme ve şeffaflık yükümlülükleri gibi tamamlayıcı yükümlülüklerle de ihtiyaç duyulabilmektedir. Arabağlantı sağlama yükümlülüğünün uygulama esaslarının şeffaf ve ayırım gözetmeyecek şekilde izlenebilmesini teminen referans arabağlantı teklifi hazırlama ve yayımlama yükümlülüğüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Perakende seviyede Türk Telekom'un rekabet düzeyini etkileyecek güçte olması nedeni ile Türk Telekom tarafından referans erişim ve/veya arabağlantı tekliflerinin yayımlanması gerektiği değerlendirilmektedir. Nitekim, sektörde rekabetin sağlanması açısından en önemli hizmetlerden birinin arabağlantı olduğu düşünüldüğünde, tam rekabet ortamının sağlanmasını teminen, sektöre yeni girecek işletmeciler ya da ilgili hizmeti talep edenler bakımından arabağlantı koşullarının açık ve net bir şekilde belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Kurum tarafından onaylanacak olan referans arabağlantı teklifleri sunulan hizmetin kapsamını belirleyici bir role ve kritik bir öneme sahiptir. Zira referans arabağlantı teklifinin yayımlanması ile pazara yeni giren işletmecilerin arabağlantı yükümlüsü işletmeciler ile yapacakları arabağlantı anlaşmaları kapsamındaki belirsizlikler asgariye indirilmiş ve ileriye yönelik plan yapabilmeleri sağlanmış olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında Ayrıca, ulusal pazarın ihtiyaçlarına göre, şebeke bileşenlerinin ayrıştırılarak tanımlanması ve ücretler de dâhil olmak üzere ilgili hüküm ve koşulların belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla referans tekliflerin, arabağlantı ve çağrı sonlandırma talebinde bulunan işletmecilerin, talep ettikleri hizmetlerin sağlanması noktasında, kullanılması gerekli olmayan altyapı bileşenleri için ödeme yapmak zorunda bırakılmamalarını sağlayacak şekilde hazırlanmış olması önem arz etmektedir.

Ayırım gözetmeme ve şeffaflık yükümlülüğünün uygulanmasında hizmet seviyesi taahhüdü, hizmet seviyesi garantisi (cezai şart ve yaptırımlar) ve temel performans göstergelerine ilişkin hususların referans erişim ve/veya arabağlantı tekliflerinde yer verilmesi alternatif işletmecilere pazara girişte yeterli rekabet ortamının sağlanması için önemlidir.

Bu itibarla, EHK'nin 7'nci maddesinin üçüncü fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 12'nci maddesi muvacehesinde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu tespit edilen Türk Telekom'a hizmet seviyesi taahhütleri, cezai şart ve yaptırımlar ile temel performans göstergelerini içerecek şekilde referans erişim/arabağlantı teklifi hazırlama ve yayımlama yükümlülüğünün getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

6.5 Tarife Düzenlemelerine Tabi Olma Yükümlülüğü

EHK'nin "Tarifelerin Düzenlemesi" başlıklı 13'üncü maddesinin ikinci fıkrasının "İşletmecinin ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip olduğunun belirlenmesi halinde Kurum, tarifelerin onaylanması, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin yöntemleri ve tarifelerin alt ve üst sınırları ile bunların uygulama usul ve esaslarını belirleyebilir." şeklindeki (b) bendi ve "İşletmecinin ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip olduğunun belirlenmesi halinde; Kurum, fiyat sıkıştırması, yıkıcı fiyatlandırma gibi rekabeti engelleyici tarifelerin önlenmesi için gerekli düzenlemeleri yapar ve uygulamaları denetler." şeklindeki (c) bendi, yine EHK'nin "Kurum, erişim yükümlüsü işletmecilere, erişim tarifelerini maliyet esaslı olarak belirleme yükümlülüğü getirebilir" şeklindeki 20'nci maddesinin ilk fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin "Erişim Tarifelerinin Kontrolü" başlıklı 12'nci maddesinin 2'nci fıkrasındaki "Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere, erişim tarifelerini maliyet esaslı olarak belirleme yükümlülüğü getirebilir" hükmü ile EPG Yönetmeliği'nin "İşletmecilere getirilebilecek yükümlülükler" başlıklı 11'inci maddesi kapsamında tarife kontrolüne tabi olma yükümlülüğüne yer verilmiştir.

Tarife kontrolüne tabi olma yükümlülüğü kapsamında gerek düzenlemeye konu arabağlantı ücretlerine ilişkin tarifelerin gerekse bazı durumlarda ilgili ücretlerin kontrole tabi tutulması, pazara yeni girecek olan veya pazarda faaliyet gösteren işletmeciler için büyük önem taşımaktadır.

Tarife kontrolüne tabi olma yükümlülüğü, farklı esas ve yöntemlere göre uygulanabilmekte olup, bu yöntemlerin belirlenmesinde ilgili pazar kapsamındaki rekabetçi endişelerin göz önüne alınması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, tarife kontrolü yükümlülüğü EPG sahibi işletmecinin faaliyet gösterdiği pazardaki rekabet aksaklığına neden olan problemin büyüklüğü ile orantılı olmalıdır. Örneğin rekabet düzeyi EPG sahibi işletmecinin aşırı fiyatlama yapmasını önleyecek düzeyde değilse ya da alternatif işletmecilerin erişim ve arabağlantı hizmetini diğer kaynaklardan karşılayabilme imkânı çok sınırlıysa veya yoksa

tarife kontrolü yükümlülüğü çerçevesinde işletmeciye tarifelerini maliyet esaslı belirleme yükümlülüğü getirilebilecektir.

Tarife kontrolüne tabi olma yükümlülüğü kapsamında gerek düzenlemeye konu erişim ve arabağlantı ücretlerine ilişkin tarifelerin gerekse bazı durumlarda ilgili ücretlerin kontrole tabi tutulması, pazara yeni girecek olan veya pazarda faaliyet gösteren işletmeciler için büyük önem taşımaktadır. Perakende seviyede Türk Telekom'un rekabet düzeyini etkileyecek güçte olması nedeni ile sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olan Türk Telekom'a, ilgili pazarda sunduğu hizmetlere ilişkin tarifelerinin Kurum tarafından kontrol edilebilmesi amacıyla tarife kontrolüne tabi olma yükümlülüğünün getirilmesi önemli ve gerekli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda, EHK'nin 7'nci maddesinin üçüncü fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 12'nci maddesi muvacehesinde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu tespit edilen Türk Telekom'a tarife düzenlemelerine tabi olma (maliyet esaslı tarife belirleme) yükümlülüğünün getirilmesi gerekmektedir.

6.6 Hesap Ayrımı ve Maliyet Muhasebesi Yükümlülüğü

EHK'nin 21'inci maddesinin ilk fıkrasında yer alan *“Kurum ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere hesap ayrımı yükümlülüğü getirebilir. Hesap ayrımı yükümlülüğü getirilen işletmeciler, Kurum tarafından belirlenecek hesap ayrımı ve maliyet muhasebesine ilişkin usul ve esaslar kapsamında faaliyet alanları ve iş birimleri için ayrı ayrı hesap tutma ile yükümlüdür.”* hükmü ile Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 13'üncü maddesindeki *“Kurum, ilgili pazarda etkin piyasa gücüne sahip işletmecilere, hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüğü getirebilir.”* hükmü çerçevesinde ilgili pazarlarda EPG'ye sahip işletmecilere hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülükleri getirilebilmektedir.

Hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülükleri, özellikle tarife kontrolü yükümlülüğü ile ayırım gözetmeme yükümlülüğünün işler hale getirilmesi kapsamında önem arz etmektedir. Hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülükleri kapsamında EPG'ye sahip işletmeci tarafından sunulan hizmetlerin maliyetlerinin belirlenmesinin yanı sıra ayrımcılığa yol açılıp açılmadığının denetlenmesi ve söz konusu hizmetlerin diğer hizmetlerle olan ilişkisinin tespiti ve değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu bağlamda, uygulanacak olan yöntem ve muhasebe sisteminin Kurum tarafından belirlenmesi asıldır.

Sabit şebeke işletmecilerinin kendi şebekelerinde tekel konumunda oldukları göz önüne alındığında, toplam gelirleri içinde önemli miktarlara sahip olduğu gözlenen çağrı sonlandırma gelirleri nedeniyle diğer işletmecilere sundukları çağrı sonlandırma ücretlerini olabildiğince yüksek tutma eğiliminde olabilecekleri açıktır.

Bu itibarla, sabit şebekede çağrı sonlandırma ücretlerinin maliyetleri yansıtması önemlidir. Nitekim, işletmeciler için hem bir maliyet, hem de gelir unsuru olan arabağlantı hizmeti ile ilgisi olmayan maliyetlerin kapsama alınmamasının sağlanması ve diğer işletmecilerin almadıkları hizmetin maliyetine katlanmak zorunda bırakılmalarının önüne geçilmesi gerekmektedir. Tek başına arabağlantı hizmetinin maliyeti, oluşturulacak maliyet modeli ile ortaya konulabilir. Ancak amaç sadece arabağlantı hizmetinin maliyetinin tespiti değil, söz konusu hizmet dolayısıyla ayrımcılığa yol açılıp açılmadığının denetlenmesi ve arabağlantının diğer hizmetlerle olan ilişkisinin görülmesi olduğundan, işletmecinin faaliyetlerinin geneline ilişkin detaylı gelir ve maliyet verilerinin derlenmesi için hesap ayrımı yapılması gerekmektedir.

Bu kapsamda, ayırım gözetmeme ilkesi ile hesap ayrımı yükümlülüğünün birlikte uygulanmasının çapraz sübvansiyona yönelimleri azaltılabileceği düşünülmektedir. Perakende seviyede Türk Telekom'un rekabet düzeyini etkileyecek güçte olması nedeni ile hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüğünün esasen Türk Telekom'a getirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Bu çerçevede, EHK'nin 7'nci maddesinin üçüncü fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 12'nci maddesi muvacehesinde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olan Türk Telekom'a hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüğünün getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

6.7 Ortak Yerleşim Yükümlülüğü

EHK'nin 17'nci maddesinin ikinci fıkrasında “*Kurum, işletmecilere kendi tesislerinde, diğer işletmecilerin ekipmanları için maliyet esaslı bir bedel karşılığında, başta fiziksel ortak yerleşim olmak üzere her türlü ortak yerleşim sağlama yükümlülüğü getirebilir.*” hükmüne, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 14'üncü maddesinin birinci fıkrasında ise “*Kurum, işletmecilere kendi tesislerinde, diğer işletmecilerin ekipmanları için maliyet esaslı bir bedel karşılığında, başta fiziksel ortak yerleşim olmak üzere her türlü ortak yerleşim sağlama yükümlülüğü getirebilir.*” hükmüne yer verilmektedir.

Aynı şekilde, EPG Yönetmeliği'nin 11'inci maddesi ile Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 14 ve 15'inci maddelerinde Kurumun, işletmecilere ortak yerleşim ve tesis paylaşımı yükümlülüğü getirebileceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin mezkûr hükümleri ile Ortak Yerleşim ve Tesis Paylaşımı Tebliği'nin 6 ilâ 8'inci maddeleri kapsamında ilgili işletmecilerin yükümlülük şartları da ortaya konulmaktadır.

02/12/2010 tarih ve 27773 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ortak Yerleşim ve Tesis Paylaşımına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'in 4'üncü maddesinde 'fiziksel ortak yerleşim'in; *"Erişim için gerekli olan sistem/cihazların ortak yerleşim yükümlüsünün tesislerine yerleştirilmesini"* ifade edeceği; 'tesis paylaşımı'nın ise *"elektronik haberleşme hizmeti sunumunda kullanılan boru, kanal, direk ve kuleler dahil ilgili tesis ve cihazların diğer işletmeciler tarafından da kullanılması veya paylaşılması"*nı ifade edeceği belirtilmiştir. Elektronik haberleşme şebekelerinin yaygın altyapı kurulumunu gerekli kıldığı göz önüne alındığında; altyapının paylaşılması, elektronik haberleşme hizmetlerinin sağlanmasında kaynak israfının önlenmesi ve altyapı kullanımında etkinlik ve verimlilik gibi hususları sağlaması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, alternatif işletmecilerin, kablo ve iletim tesisleri ile kendi malzeme ve ekipmanlarını yerleşik işletmeci santrallerine yerleştirmeleri ve diğer işletmecilerle ortak kullanmalarına imkân sağlamak üzere santrallerde ortak yerleşim yapmaları ve tesislerini diğer işletmeciler ile paylaşmaları, kaynakların etkin kullanılması ile erişim ve/veya arabağlantı sağlanması açısından gerekli görülmektedir. Bununla birlikte Türk Telekom'un kendisinden arabağlantı talep edilen işletmeci olması ve perakende seviyede rekabet düzeyini etkileyecek güçte olması nedeni ile ortak yerleşim yükümlülüğünün esasen Türk Telekom'a getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çerçevede, EHK'nin 7'nci maddesinin üçüncü fıkrası, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği'nin 7'nci maddesi ile EPG Yönetmeliği'nin 12'nci maddesi muvacehesinde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu tespit edilen Türk Telekom'un ortak yerleşim yükümlülüğüne tabi olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Soru 8

Sabit Şebekede Çağrı Sonlandırma pazarında etkin rekabetin sağlanması amacıyla getirilmesi öngörülen yükümlülüklerle ilişkin analizlere katılıyor musunuz? Cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 8'e ilişkin görüşler:

Rekabet Kurumu tarafından gönderilen görüşte; değerlendirme konusu pazarda yerleşik operatör ile alternatif operatörler arasında ayırma gidilerek farklı yükümlülükler getirilmesinin, operatörler arasındaki ticari güç, altyapılarının olgunluk ve yaygınlık düzeyleri arasındaki fark ve abone sayıları gibi unsurlar dikkate alındığında benimsenen yaklaşımın pazardaki rekabetin gelişmesi açısından önemli olduğu ifade edilmektedir.

TELKODER tarafından gönderilen görüşte; yükümlülükler kapsamında yapılan değerlendirmelere katıldıkları ifade edilmekle birlikte, yükümlülüklerin getirilmesine kadar getirilen yükümlülüklerin uygulanması ve yükümlülüklerle uymayan şirketlere gereken yaptırımların uygulanmasının da önemli olduğu, Kurumumuz tarafından düzenlemelere uymayan işletmecilere yaptırım uygulanması gerektiği, aksi halde kararların geçerliliğinin kalmayacağı, bunun ise uygulamada keyfiliğe yol açılacağı, maliyet esaslı tarife belirleme yükümlülüğünün önemli olduğu, özellikle fiyat sıkıştırma davranışının önlenmesi gerektiği, şeffaflık ilkesi gereği, Türk Telekom'a getirilen tarife düzenlemelerine tabi olma (maliyet esaslı tarife belirleme) yükümlülüğünün gerçekleştirilmesinde kullanılan maliyet modelinin gizli olmayan bölümlerinin kamuoyuna açıklanması gerektiği, ayırım gözetmeme yükümlülüğünde ise, TNet'in de STH yetkilendirmesine sahip olduğu ve bu alanda faaliyetlerini sürdürdüğü, Türk Telekom ve TNet'in farklı şirketler olsalar da satış, pazarlama, faturalama, tahsilat ve dağıtım kanalları, müşteri hizmetleri ve çağrı merkezi gibi pek çok konuda beraber hareket ettikleri ve bu durumun söz konusu şirketlerin çeşitli pazarlardaki hakimiyetini güçlendirdiği, Rekabet Kurulu'nun 26.01.2012 tarih ve 12-03/96-35 Karar sayılı gerekçeli Kararı'nda Kadıköy Belediyesi Başkanlığı ihalesinde Türk Telekom ve TNet arasında, normal şartlarda çağrı başlatma teklifi hazırlanırken bilinmesi mümkün olmayan bir bilginin dikey bütünleşik yapıdan faydalanılarak aktarıldığının belirtildiği, söz konusu ifadenin tarife bilgilerinin ayırım gözetilerek ve önceden TNet'e aktarıldığını açıkça ispat ettiğinden bahisle, ayırım gözetmeme yükümlülüğünün tüm alanlarda ve işlevlerde tam olarak sağlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Turknet tarafından gönderilen görüşte; yukarıdaki yükümlülüklerin yanında Türk Telekom'a tesis paylaşımı yükümlülüğünün de getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Türk Telekom tarafından gönderilen görüşte; sabit ses çağrı sonlandırma hizmetinde %100 piyasa payına sahip olan Şirketlerinin, bu pazar gücünü kullanarak, ilgili diğer piyasaların perakende pazarlarında rakiplerini dışlayıcı politikalar uygulayabileceğini ve bu nedenle Kurumumuz tarafından Şirketlerinin ilgili pazarda ex-ante regülasyona tabi tutulmasının gerekli görüldüğünün rapor kapsamında belirtildiği iddia edilmiştir. Türk Telekom tarafından, bu görüşe iki nedenle karşı çıktığı; ilk olarak, Şirketlerinin perakende piyasada %100 piyasa payını piyasa gücü olarak kullanmasının mümkün olmadığı, ilgili perakende pazarlarda ikame ürünlerin varlığının Şirketlerinin yüksek fiyat uygulaması ve düşük hizmet kalitesi sunması durumunda, sabit ses hizmetinin son kullanıcılarının, ikame ürünler olan mobil ve VoIP ses pazarlarına geçmesini getireceği, perakende pazarlardaki bu potansiyel rekabet tehdidinin ilgili piyasada yerleşik firma olarak Şirketlerinin, Kurumumuzun öngördüğü anti-rekabetçi politikaları gütmesini engelleyeceği, telekomünikasyon piyasalarının, teknolojik gelişime göre şekillenen yarışabilir piyasalar olduğu, ikame veya ilgili ürün açısından hizmet sunma potansiyeli bulunan rekabetçilerin piyasaya giriş tehdidinin piyasadaki yerleşik firmanın, her ne kadar yüksek piyasa payına sahip olsa da bunu bir tekel gücü olarak kullanmasını engelleyeceği belirtilmiştir.

Türk Telekom'un rapor kapsamında yer verildiği öne sürülen görüşe karşı çıkmalarının ikinci nedeni olarak, Şirketlerinin ilgili pazarda yüksek piyasa payını kullanarak tekel kârları elde etmesi ve tüketici istismarının ortaya çıkması hususu mümkün olsa bile bu durumun ex-ante regülasyonun değil, ex-post rekabet politikalarının konusu olduğu, her iki durumda da Şirketlerinin Kurumumuz tarafından öncül regülasyona zorlanmasının piyasada etkisizliğe yol açmakta olduğu, bu nedenle Şirketlerinin %100 gibi yüksek piyasa payına sahip olmasının ilgili diğer piyasaların perakende pazarlarında rakipleri dışlayıcı fiyat politikaları ve düşük hizmet kalitesi uygulayabileceği ve regüle edilmesi gerektiği görüşüne katılmadıkları belirtilmiştir.

Türk Telekom tarafından, işbu soru kapsamında dokümanda belirtilen yükümlülüklerin ikiye ayrılarak incelenmesi gerektiği; buna göre erişim ve arabağlantı, ayırım gözetmeme, şeffaflık hizmet seviyesi taahhütleri ve ortak yerleşim yükümlülüklerinin erişim regülasyonu (Access Regulation) olarak; maliyet temelli tarife kontrolleri ve hesap ayırımı/maliyet muhasebesi yükümlülüklerinin ise geleneksel tarife regülasyonları (Tariff Regulation) kapsamında değerlendirilebileceği, bu tasnif bağlamında ilk grup yükümlülükleri düzenleyen erişim

regülasyonunun uygulanması Şirketlerince kabul edilirken, ikinci grupta yer alan tarife regülasyonunun uygulanmasına gerek olmadığı, buna karşı Şirketleri tarafından önerilen fiyat stratejisinin¹, ilgili piyasada rekabeti tesis etme noktasında daha fazla katkı sağlayacağı, hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüğüne ilişkin olarak (taslak raporun birinci ve ikinci paragraflardaki yorumlar hariç), 5809 sayılı EHK'nin 21'inci maddesinden ve Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliğinin 12'nci maddesinden alıntı yapılmak suretiyle yazıldığı, ilave bir yükümlülük veya mevcut yükümlülüğün genişletilmesi durumunun söz konusu olmadığı, ancak ilgili mevzuattaki söz konusu hükümlere atıf yapılarak *“Türk Telekom’un, kapsamı Hesap Ayrımı ve Maliyet Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar ile belirlenmiş olan hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüklerine tabi olması gerekmektedir”* ifadesinin rapordan çıkarılması gerektiği, burada *“Türk Telekom”* ifadesi yerine *“ilgili piyasada EPG’ye sahip olan işletmeciler”* ifadesine yer verilmesinin gerektiği; ortak yerleşim yükümlülüğüne ilişkin olarak Türk Telekom’un, erişim ve arabağlantı kapsamında olmak kaydı ile ortak yerleşim yükümlüsü olarak belirlendiği, Türk Telekom’un bu kapsamda, kendi tesisleri içerisinde birçok hizmeti uzun yıllardır sunmakta olduğu, ancak, söz konusu hizmetlerin ikamesi olmayan hizmetler olmadığı, bu hizmetleri sunmak veya almak için ciddi bir altyapı kurulmasına gerek olmadığı, birçok işletmecinin bu hizmetleri özel sitelerden aldıklarının Türk Telekom tarafından bilindiği, diğer taraftan; ortak yerleşim kapsamında verilmekte olan hizmetlerin, zaten telekomünikasyon hizmeti olmadığı, Maliye Bakanlığı’ndan alınan görüş doğrultusunda, yer kullanımı, enerji ve klimatizasyon hizmetleri için işletmecilere kesilen hizmet faturalarında ÖİV’nin hesaba katılmadığı, ÖİV kesilmeyen bir hizmetin ikame edilemez bir hizmet olduğunun tartışmalı olduğu ifade edilmiştir.

Vodafone Net tarafından gönderilen görüşte çağrı sonlandırma pazarında her işletmecinin yapılan düzenlemeler çerçevesinde kullanıcısı üzerinden mutlak tekel hakkına sahip olduğu, bu yaklaşım çerçevesinde *“arayan taraf öder”* prensibinin belirlendiği AB ülkeleri ve birçok ülkede fiyatların maliyet bazlı olarak belirlenmesi gerektiğinin ifade edildiği, çağrı sonlandırma ücretlerinin maliyet tabanlı olarak belirlenmesinin talep esnekliğine ve rekabet düzeyine olumlu katkıda bulunduğu ve müşteri geçişlerini kolaylaştırarak talepteki katılıkları (customer inertia) düşürdüğü, özellikle ilgili pazarda EPG’ye sahip işletmecilerin şebeke dışlıklarından kaynaklanan rekabet bozucu davranışlarının önüne geçilmesinde kritik bir uygulama olduğu ifade edilmiştir.

---

¹ Türk Telekom tarafından Kurumumuza gönderilen görüş kapsamında raporun sonunda yer aldığı ifade edilen *“faturalandır ve sakla”* modeline ilişkin açıklamalar yazının sonunda bulunmamaktadır.

Soru 8'e ilişkin değerlendirmeler:

İşbu pazar analizi kapsamında ilgili pazardaki rekabet seviyesinin gelişimi izlenerek rekabetin tesisi ve korunması için ilgili pazarda EPG'ye sahip işletmeci ve/veya işletmecilere amaca uygun, orantılı ve sorunun kaynağına yönelik yükümlülükler getirilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu yükümlülüklerin uygulanması ile ilgili hususlar ise pazar analizi sürecinin dışında ve daha ziyade referans erişim/arabağlantı tekliflerinin onaylanması ve bu kapsamda işletmeci faaliyetlerinin izlenmesi kapsamında ele alınmaktadır.

Türk Telekom tarafından ileri sürülen mobil pazarlar ve VoIP hizmetlerine ilişkin açıklamalar 2 ve 3'üncü soruya ilişkin cevaplarda yer verilmiştir. Bununla birlikte Kurumumuz tarafından yapılan düzenlemelerin, elektronik haberleşme sektöründe etkisizliğe neden olduğu iddiası, Türk Telekom tarafından somutlaştırılmadığı ve buna ilişkin belirgin bir gerekçeye yer verilerek iddia desteklenmediğinden bu hususta herhangi bir değerlendirme yapılamamaktadır. Bunun yanında ilgili dokümanda öncelikle ilgili piyasa kapsamında ortaya çıkan rekabet aksaklıkları giderilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede ilgili pazarın toptan seviyede bir pazar oluşu göz önünde bulundurularak, ilgili pazarda yükümlülükler getirilirken söz konusu yükümlülüklerin amaca uygun, orantılı ve sorunun kaynağına yönelik olması ilkesine azami özen gösterilmiştir. Bu kapsamda, taslak dokümanda tarife düzenlemesi yükümlülüğünün maliyet esaslı getirilmesi öngörülmektedir.

Hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi yükümlülüğü, özellikle ilgili pazarda rekabeti bozabilecek güçte olan işletmeciye getirilen tarife düzenlemesi yükümlülüğünün tam olarak işleyebilmesini teminen pazarda rekabeti bozabilecek işletmecinin erişim tarifelerini maliyet esaslı ve şeffaf olarak belirleyip belirlemediğini ortaya konulabilmesi için önemlidir. Türk Telekom tarafından talep edilen "*Türk Telekom ifadesi yerine ilgili piyasada EPG'ye sahip olan işletmeciler ifadesine yer verilmesi*" hususundaki değişikliğin yapılması halinde, işbu yükümlülüğün ilgili piyasada kendisine numara tahsis edilen tüm işletmecilere getirilmesi gerekecek ve rekabeti bozabilecek güçte olan işletmecinin yanında diğer işletmecilere tarife düzenlemesi getirilmesi söz konusu olacak ve kendisine numara tahsis edilen tüm işletmecilerin muhasebe kayıtlarını düzenlemeleri gerekecektir. Bu ise yükümlülüklerin getirilmesinde amaca uygun, orantılı ve sorunun kaynağına yönelik olma ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

Ortak yerleşim yükümlülüğü, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamında işletmecilere getirilebilecek yükümlülüklerden biridir. Ortak yerleşim, elektronik haberleşme sektöründe etkin rekabetin tesisi ve korunması için alternatif işletmecilerin ilgili pazarda yerleşik işletmeciden temin etmesi gereken hizmetlerden biridir. Maliye Bakanlığı tarafından kendi mevzuatına göre yapılan değerlendirme ile Kurumumuzun 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu çerçevesinde yaptığı değerlendirme ve uygulamalar birbirinden farklılaşabilmektedir.

Tesis paylaşımı yükümlülüğü 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ile Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği kapsamında ilgili pazar analizi dışında da işletmecilere bir yükümlülük olarak getirilebildiğinden hareketle daha önceki dokümanda getirilen yükümlülük taslak metinden çıkartılmış olmakla birlikte söz konusu yükümlülüğün arabağlantı yükümlülüğünün daha etkin bir şekilde sunulabilmesi için bu yükümlülüğün tamamlayıcı bir unsur olarak yerleşik işletmeciye işbu doküman kapsamında getirilmesi yerinde görülmüştür.

7 SONUÇ

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, 08.09.2009 tarih ve 27343 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği ile 01.09.2009 tarih ve 27336 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Elektronik Haberleşme Sektöründe Etkin Piyasa Gücüne Sahip İşletmeciler ile Bu İşletmecilere Getirilecek Yükümlülüklerin Belirlenmesi Hakkında Yönetmeliğin ilgili maddeleri ve diğer ilgili elektronik haberleşme mevzuatı çerçevesinde sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarına ilişkin olarak yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda;

- Türk Telekomünikasyon AŞ’nin sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında EPG’ye sahip işletmeci olarak belirlenmesi,
  - Erişim ve arabağlantı,
  - Ayrım gözetmeme,
    - Hizmet seviyesi taahhüdü ile hizmet seviyesi taahhütlerine uyulmaması halinde uygulanacak cezai şart ve yaptırımlar ile hizmet seviyesi taahhütlerine ilişkin işletmeci bazında (herbir başvurusu için) gerçekleşme değerlerini içeren temel performans göstergelerinin, Kurum tarafından aksi belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar Kuruma gönderilmesi
  - Şeffaflık,
    - Temel performans göstergelerinin işletmeci bazındaki ortalama değerlerinin, işletmeciler arasında kıyas yapılabilmesine imkan tanıyacak şekilde, Kurum tarafından aksi belirtilmediği sürece, üçer (3) aylık dönemler için müteakip ayın sonuna kadar hazırlanarak kendi internet sayfası üzerinden bir sonraki döneme kadar kamuoyu ile paylaşması
  - Hizmet seviyesi taahhütleri ve cezai şart ve yaptırımları içerecek şekilde referans erişim/arabağlantı teklifi hazırlama ve yayımlama,
  - Tarife kontrolüne (maliyet esaslı tarife belirleme) tabi olma,
  - Hesap ayrımı ve maliyet muhasebesi,
  - Ortak yerleşim yükümlülüklerine
- Kurum tarafından kendisine numara tahsis edilen STH işletmecilerinin sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında;
  - Arabağlantı,
  - Ayrım gözetmeme,
  - Şeffaflık ve yükümlülüklerine tabi olması gerekmektedir.

EK: SORU FORMU

Gönderilecek cevaplarda tarafların gizli kalmasını istedikleri ticari sır niteliğindeki kısımların belirtilmesinde fayda görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerle ilgili olarak her türlü yorum ve öneriye açık olunmakla birlikte, pazar analizi çalışmalarında geri dönüşlerden azami şekilde istifade edilebilmesi için her bir yorumun veya önerinin dokümanda yer alan ilgili soru numarası referans gösterilerek yazılması gerekmektedir. Ayrıca, görüş ve önerilerin gerekçeli bir şekilde sunulması büyük önem arz etmekte olup, gerekçesiz olarak sunulan görüş veya önerilerin dikkate alınmaması söz konusu olabilecektir.

Soru 1

Rapor kapsamında değerlendirilen hizmete ilişkin Kurum görüşlerine katılıyor musunuz? Görüşünüzü gerekçeleriyle birlikte ifade ediniz.

Soru 2

Perakende seviyede bir dizi talep yönlü ikame imkânının bulunmasının, sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretini yükseltebilmesini oldukça düşük seviyede ölçüde sınırladığı görüşüne katılıyor musunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Soru 3

Teknik olarak toptan seviyede talep yönlü ikamenin olmadığı görüşüne katılıyor musunuz? Sabit işletmeci şebekesi dışında alternatif bir yolun günümüzde ya da yakın bir gelecekte gerçekleşmesi mümkün müdür? Değerlendirmenizi gerekçeli biçimde açıklayınız.

Soru 4

Perakende seviyede bir dizi talep yönlü ikame imkânının bulunmasının, sabit hat işletmecisinin çağrı sonlandırma ücretini yükseltebilmesini belirli ölçüde sınırladığı görüşüne katılıyor musunuz? Görüşlerinizi açıklayınız.

Soru 5

Kurumumuzun toptan seviyede arz yönlü ikame imkânının bulunmadığı yönündeki değerlendirmesi ile aynı fikirde misiniz? Cevabınızı gerekçeli biçimde açıklayınız.

Soru 6

Kurumumuzun, sabit şebekede çağrı sonlandırma hizmeti için ilgili coğrafi pazarının ÷lke genelini kapsadığı görüşü ile aynı fikirde misiniz? Cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 7

Rekabet seviyesi analizi kapsamında yapılan değerlendirmelere, sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında her bir sabit şebeke işletmecisinin abonelerinde sonlanacak çağrılar için kendi şebekesinde %100 pazar payı olduğu ve her bir sabit şebeke işletmecisinin çağrı sonlandırma pazarında EPG'ye sahip olduğu değerlendirmelerine katılıyor musunuz? Görüşünüzü gerekçeleri ile birlikte açıklayınız.

Soru 8

Sabit şebekede çağrı sonlandırma pazarında etkin rekabetin sağlanması amacıyla getirilmesi öngör÷len yüküml÷l÷klere ilişkin analizlere katılıyor musunuz? Cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

İletişim Bilgileri

Adres : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu,
Yeşilirmak Sokak, No:16, 06430 Demirtepe, Ankara
Telefon : 0 312 294 71 19, 0 312 294 74 22, 0 312 294 70 65
Faks : 0 312 294 71 65
E- posta : meozek@btk.gov.tr, cyanik@btk.gov.tr, ramazanyilmaz@btk.gov.tr

